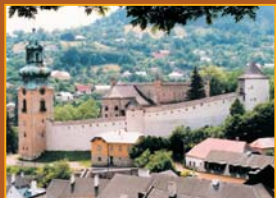

SELMECBÁNYA

7 x 7

Kiadta a „Jantárová cesta Banská Štiavnica” polgári társulás 2003-ban a Német Szövetségi Köztársaság Környezet-, Természetvédelmi és Atombiztonsági Szövetségi Minisztériuma anyagi támogatásával.

© Banská Štiavnica város, Jantárová cesta polgári társulás, Ekologický turizmus v Európe (ETE) társulás

Szerzők:

Eleonóra Bujnová, Iveta Chovanová, Ľubomír Lužina, Ján Roháč,
Irena Roháčová, Michal Šimkovic

Fordítás:

© Hizsnay Ildikó

Közreműködők:

A beszercebányai (Banská Bystrica) Országos Természetvédelmi Társaság munkacsoportja Katarína Králiková vezetésével.

Konzultánsok, adatközlők:

Pavel Balžanka, Anton Greguss, Soňa Lužinová, Karol Melcer, Mária Osvaldová

Illusztráció:

© Katarína Vošková

Fotók:

© Ivan Ladziansky, © Marián Lichner, © Ľubomír Lužina

© Peter Haas

A további képanyag a szerzők archívumából származik.

SELMECBÁNYA

7 x 7

Ha Selmecebányára (Banská Štiavnica), amely az UNESCO Világ Örökség Jegyzékén található, terveznek utazni, ezt a könyvet fontos lesz megszerezni!

A könyvbe a következő található:

7 témakör alapvető információval a legidősebb Szlovák szabad királyi bányavárosról

és ebben a keretben a kedves utazó olvashat:

- 7** legérdekesebb határkorol
- 7** domináns emlékműrol
- 7** történetrol
- 7** ismert lakórol
- 7** szakács specialitásokról
- 7** séta és túra (beszámolva kerékpározás) javaslatról
- 7** selmecebányai csodáról

ehez még a következő is csatlakozik:

Selmecebánya történelme áttekintése és tájékoztató térkép

Üdvözljük Selmecebányán!

SELMECBÁNYA

7 x 7

A Szövetségi Minisztérium nem vállal semminemű felelősséget a kiadványban közreadott információk helyességét, teljességét illetően, valamint az érintett harmadik személy személyiségi jogait illetően. A könyvben megfogalmazott vélemények a szerzők magánvéleményei, és nem feltétlenül egyeznek a Szövetségi Minisztérium véleményével. Minden jog fenntartva Banská Štiavnica város, Jantárová cesta polgári társulás, Ekologický turizmus v Európe (ETE) társulás számára.

A mű más kiadványban való részleges vagy teljes felhasználása, utánközlése, sokszorosítása, információs rendszerekbe való bevitele, illetve bármilyen módon történő (elektronikus, mechanikus, fotóreprodukciós stb.) terjesztése a kiadó írásos engedélye nélkül tilos!

7 x 7

SELMECBÁNYA

7x7

MIT TALÁLNAK KIADVÁNYUNKBAN?

Selmecbánya a történelem forrásaiban	4
7 selmecbányai műemlék	7
7 látnivaló Selmecbányán és környékén	19
7 selmecbányai történet	29
7 híres selmecbányai	39
7 selmecbányai csoda	47
7 selmecbányai ételkülönlegesség	50
7 selmecbányai séta- és túraútvonal	54

A borító belső oldalán térkép található (a szövegben fellelhető számjegyek erre a térképre utalnak).

ISTEN HOZTA VÁROSUNKBAN!

Régi jó szokás szerint a vendégnek mindenből a javát kell kínálni. Mi is azt szeretnénk, ha Selmecbányával való első találkozásuk emlékezetes maradna az Önök számára.

De mit is kínáljunk elsőként a selmeci javakból?

Egyesek szerint a hajnali város látványa a legszebb, amikor a fényben úszó hegykoszorúk alatt az első napsugarak cirógatják végig a völgyben álmosan megbúvó házak tetejét és a tornyokat... Mások azt állítják, hogy nincs szebb a selmeci alkonyatnál, amikor a hegyek felől a városba sompolyog a sötétség, és a lenyugvó nap utolsó sugarában ékszerként ragyog fel a Kálvária csúcsán magasló Felsőtemplom. A béke és a harmónia pillanatai ezek, melyekből, mint tudjuk, rohanó világunkban vajmi keveset van részünk. Ez az egyik fontos értékünk, melyet az idelátogatóknak szeretnénk megmutatni.

És mit szólnának ahhoz, ha Selmecbánya girbegurba utcácskáin visszasétálnánk a múltba? Szívesen kalauzoljuk Önöket az egykori szabad királyi város történelmi emlékei között. Vagy miért ne ismerkednének meg a természeti környezet egyedi varázsával? A természetével, amely a századokon át folytatott nemesfémbányászat bélyegét részben még ma is magán viseli, ám festői szépsége a természeti adottságok és az emberi haszonelvűség egyensúlyát példázza. A selmeci táj a kerékpár-, futósi- vagy gyalogtúrák során egyaránt szépséges látnivalókat kínál, amelyek sokáig emlékezetesek maradnak az Önök számára.

Nos, végül, de nem utolsó sorban itt vannak még a víztározók, Selmec gyöngyszemei, a híres tajchok, melyek olyan tökéletesen belesimulnak a természeti környezetbe, mintha nem is emberi kéz alkotta volna őket. De ne feledkezzünk meg a város gazdag kulturális életéről sem, a kényelmes, romantikus környezetben lévő szálláshelyekről, a helyi éttermek, kávéházak kínálatáról, vagy a...

Hosszan sorolhatnánk a sok-sok érdekességet. És ezt alább meg is tesszük: kiadványunkkal végül is ezeket szeretnénk népszerűsíteni. Szeretnénk kitérni Önök előtt az ajtót, szeretnénk olyan információkat adni magunkról, melyeknek ismeretében talán Önök is megteszik az első lépést felénk. Igaz szívvel és lélekkel várjuk Önöket Selmecbányán. Ezt kínáljuk Önöknek legelsőként!

a kiadó

SELMECBÁNYA A TÖRTÉNELEM FORGATAGÁBAN

A MAGYAR KIRÁLYSÁG EGYIK LEGRÉGIBB VÁROSA

Selmecebánya meglehetősen összetett, a 16,5 – 17 millió évvel ezelőtti lezajlott vulkántevékenység alakította természeti környezetben formálódott várossá a középkorban. A város egy üstszerű katlanban, kalderában fekszik, amely a selmeci ősvulkán beomlott krátere. A régészeti feltárások alapján elmondható, hogy már az őskorban lakott terület volt. Több őskori kultúra nyomait találták meg, a legkorábbi lelet a kőkorból származik. Elsősorban nemesfémlelőhelyeinek (főként arany és ezüst) köszönhetően válhatott ilyen korai időben lakott településsé, s miután az ércbányászat is lehetővé vált a középkorban olyannyira felgyorsult várossá alakulása, hogy IV. Béla már 1237–1238 táján szabad királyi bányavárossá tette Selmecebányát. A város elődje a Selmec (Štiavnica) patak völgyében eltérő település volt. A Glanzenberg (Óhegy, ma Staré Mesto) lejtőjén feltárt település elsősorban az ott folyó érckitermelés és -feldolgozás védelmét szolgálta. A település neve – amelyet a Štiavnica patak nevéből

SELMECBÁNYA A 19. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN, L. ROHBOCK LITOGRFÁFIÁJA

származtatnak – sláv eredetre utal. Egyes épületek építészeti elemei arra utalnak, hogy a 13. század harmincas éveiben két szakrális építményen kívül – Szűz Mária plébániatemplom (a mai Óvár része) és a hajdani dominikánus Szent Miklós templom (a mai Nagyboldogasszony plébániatemplom) – más épületek is álltak a mai Andrej Kmeř utcában, illetve Kammerhof területén (részletes leírását lásd a *7 selmecebányai műemlék* című fejezetben).

A Selmecebányán folytatott bányászati tevékenység jelentős bevételt jelentett a királyi kincstárnak, ennek köszönhetően már a 13. században a középkori Magyarország legjelentősebb gazdasági központjává nőtte ki magát. A Város, illetve a környék felvirágoztatásában jelentős szerepet játszottak a tatár pusztítást követően betelepített tirolai és szász „hospesek” (vendégek), akik új technológiai eljárások meghonosításával fellendítették az átmeneti nehézségekkel küzdő bányai part, és nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy ezüstérc-kitermelésben Selmecebánya európai méretekben is nagy jelentőségre tegyen szert. A telepesek fokozatosan a középkori város legbefolyásosabb rétegévé váltak, a bányavállalkozás, -felügyelet, illetve a bányatermékek értékesítése terén.

A VÁROS FEJLŐDÉSE ÉS KÖZIGAZGATÁSA A KÖZÉPKORBAN

A várost a városbíró és a tanács irányította, amelyben a tisztviségeket minden évben gyertyaszentelő napján, február 2-án választották újjá. A város közigazgatását és a lakosai jogállását a helyi jogszokásokat rögzítő városi jog, a bányászati tevékenységet pedig a bányajog szabályozta. Mindkét jogi rendszer szász eredetű volt, ám az eredeti jogi dokumentumok nem maradtak fenn.

A VÁROS CÍMERE VÁRFALLAL ÉS BÁNYÁSZ-ESZKÖZÖKKEL A 19–20. SZÁZADBÓL

Feltehetően a városi kiváltságjogok dokumentumaival együtt semmisültek meg, amikor 1442-ben V. (Utószülött) László ellenlábasai támadtak a városra, vagy pedig az 1443-as földrengés martalékaivá váltak. Csak 1466-os keltezésű, újonnan kiállított dokumentumok állnak a rendelkezésünkre.

A középkori Selmecebánya eredeti városhatárát Kopanice (ma Hodrusbánya része), Siegelsberg (ma Selmecebánya része), Kerling (Hodrusbánya része), Banský Studenec (Goldbach), Bélabánya és Zsakil (ma Podhorie része) települések alkották, melyek még 1352 előtt a saskói várnagy tulajdonába kerültek, és a visszaszerzésükre tett kísérletek eredménytelenek voltak. Egyetlen kivétel Bélabánya volt, amely azután a 15. század első felében városi kiváltságokat kapott. A város érezhetően összezugorodott határában újabb bányásztelepülések jöttek létre pl. Alsó és Felső Rovna, Szélakna, Banka, közülük később fennálló bányászatának köszönhetően Hodrusbánya vált önálló településsé. Ellenben a 16. század elején két újabb közösséggel megnövekedett Selmec gazdasági ereje (Vihnye, Bzenica), melyek fontos összeköttetést jelentettek számára a Garam völgye kereskedelmi útvonalaival.

VIHAROS ÉVSZÁZADOK

Selmecebánya az egykori Felvidék egyik legrégebbi településeként, illetve bányavárosként jelentős szerepet játszott az ország gazdasági életében. Tagja volt a hét alsó-magyarországi bányaváros uniójának. A 16. században I. (Habsburg) Ferdinánd a bányáipar és ágazatainak centralizálására való törekvése eredményeként Selmecebánya lett a kamaragrófok székhelye. A város fejlődését nagyban befolyásolták egyrészt, a 16. századtól mintegy százötven éven át a törökök támadásai, másrészt a 17. századtól a 18. századig a Habsburg-ellenes rendi felkelések. A város védelme jelentős anyagi ráfordítást igényelt: városkapuk emelésével kettős védelmi rendszert alakítottak ki, hol a császári hadsereget, hol pedig a felkelők csapatait kellett eltartania, megfigyelő őrszolgálatot tartott fenn. A török, bár néhányszor a város közvetlen közelében hódított meg területeket, Selmecect nem foglal-

ta el. A viharos háborús évek nem kedveztek a bányászati tevékenységnek. A bányászok keserves szociális körülmények között tengődtek, életkörülményeik javítása érdekében tiltakozásokat fogalmaztak, az 1525-ös és 1526-os években pedig felkelések törtek ki. Ebben az egyre rosszabbodó politikai és gazdasági helyzetben, amikor az állam egyre nagyobb bányatulajdonra tett szert, számos bányapolgár családjával együtt elhagyta Selmecect vagy pedig kereskedelmi tevékenységre tért át.

Az egyes német vidékekkel való szoros gazdasági, illetve kulturális kapcsolatoknak köszönhetően a 16. század húszas éveiben Luther Márton tanításai termékeny talajra találtak Selmecect, és sok fiatal sajátította el az új teológiai tanokat európai egyetemeken: Wittenbergben, Boroszlóban vagy Halléban.

A BÁNYAVÁLLALKOZÁSOK VIRÁGKORA

Selmecebánya Mária Terézia korában – egy némileg stabilabb politikai helyzetben és a bányavállalkozásnak is kedvező időszakban – élte virágkorát. Nagyszabású építkezések folytak, templomokat, polgárházakat építettek át barokk stílusban, új utak létesültek, valamint 1744–51 között létrejött Selmec egyik gyöngyszeme: a Kálvária (részletes leírását lásd a *7 selmecebányai műemlék* című fejezetben. 1735-ben Mikovinyi Sámuel matematikus és kartográfus szakmai irányításával a maga nemében

BÁNYÁSZMÉCS, -KALAPÁCS ÉS -CSÁKÁNY
A SZLOVÁK BÁNYAMŰZEUM GYŰJTEMÉNYÉBŐL

egyedülálló bányatisztképző jött létre, amelyet Mária Terézia főiskolai, majd akadémiai rangra emelt. A világon első bányászati és kohászati akadémia később erdészeti tanszékkal bővítették (részletes leírását lásd a *7 selmecebányai műemlék* című fejezetben). Selmecebánya jelentőségét az is növelte, hogy koronás fők tisztelték meg a várost, 1751-ben I. Ferenc császár,

1764-ben pedig fiai, József és Lipót, a jövődő uralkodók látogattak el ide. A város gazdasági életében fontos szerepet játszottak a céhek, melyek gyakran nemzetiség alapon német, illetve magyar céhekként működtek. A bányászat, az ércfeldolgozás és a kohászat mellett más gazdasági ágazatok is eredményesen fejlődtek, mint például a textil- és gépipar, valamint a dohány- és fapfeldolgozás.

A város szellemi életében nagy szerepük volt a világi papoknak, a domonkos rendieket jezsuiták váltották fel, a város közéletében pedig a műszaki beállítottságú Szent Jeromos rend telepedett le. 1776-tól a piaristák működtek a városban. II. József türelmi rendelete nagymértékben kedvezett az ágostai hitvallású evangélikus egyház térnyerésének. 1796-ban elkészült a klasszicista stílusú evangélikus templom, magas szintű oktatás folyt az evangélikus líceumban, illetve az előbb jezsuita, később pedig piarista (katolikus) gimnáziumban is, a szlovák nemzet történetének számos nagy alakja itt végezte tanulmányait. A 18. század nyolcvanas éveinek elején lélekszám tekintetében Selmecebánya – Pozsony és Debrecen után – Magyarország harmadik legnagyobb városa volt.

A BÁNYÁSZAT ALKONYA

A város fejlődését biztosító bányászati tevékenység a 19. és 20. században egyre inkább veszteséges vállalkozásnak bizonyult, amelyhez a nemes fémek piaci értékének csökkenése, illetve a forradalmi, háborús évek is hozzájárultak. Selmecebányának hagyományaira támaszkodva azért még sikerült életben tartania kiváltságos helyzetét. Az 1870-ben elnyert városi törvényhatósági jognak köszönhetően kikerült a megye fennhatósága alól és a belügyminisztérium hatáskörébe tartozott; ezt a kiváltságát azonban 1922-ben elvesztette.

Selmecebányát alapjaiban rázták meg az első világháború gyötrelmei és komplikált betagozódása az új Csehszlovák Köztársaságba. A város soknemzetiségű lakosságának eredményeképpen kialakult drámai helyzetet csak tovább bonyolította a magyar Vörös Hadsereg 1919-es bejövetele. A csehszlovák hadse-

reg beavatkozását követően fokozatosan kialakult az új állam- és közigazgatás. 1923 és 1960 között Selmecebánya járási székhely volt (1996-tól újból járási székhely lett).

A drámai eseményekben gazdag huszadik században a város sorsát politikai, társadalmi és szellemi értelemben egyaránt alapvetően meghatározta mind a harmincas évek gazdasági válsága, mind az 1939–1945 közötti évek háborús eseményei, mind pedig a háborút követő 1948-as kommunista hatalomátvétel. Már a gazdasági válság idején fontolgatták a bányakitermelés leállítását, pedig a város munkaképes lakosságának többsége éppen a bányaiiparban dolgozott. Az évszázados bányászati hagyomány azonban csupán a múlt század kilencvenes éveinek elején szakadt meg véglegesen, amikor a régióban megszüntették a nemesfém-bányászatot.

A VÁROS VILÁGÖRÖKSÉG RÉSZÉVE VALÓ NYILVÁNÍTÁSA ALKALMÁBÓL KIADOTT EZÜST EMLÉKÉREM (MILAN VIRČÍK ALKOTÁSA, 1993)

AZ ÚJ ÉVEZRED KÜSZÖBÉN

Az 1989-es újabb politikai fordulatot követően fokozódott az az erőfeszítés, amely a város építészeti és ipari műemlékekben testet öltő kulturális örökségének megőrzését célozta. 1993-ban az UNESCO Selmecebányát a világörökség részévé nyilvánította. Az utóbbi időben a város újabb impulzusokra lelt a különféle kulturális és társadalmi rendezvényekben. Selmecebányán a felsőfokú környezetvédelmi képzés megindításával újraéledt az 1918 után megszüntetett főiskolai oktatás. A város fokozatosan visszatér a maga történelmi hagyományaihoz, és a jövőben elsősorban az oktatás, az idegenforgalom, a kultúra és a helyi ipar fejlődésével számol.

7 SELMECBÁNYAI MŰEMLÉK

AZ ÓVÁR

Selmecebánya domináns építménye, az Óvár (Starý Zámok) **1** a város fölé magasodó teraszon látható. Egyediségét az adja, hogy szakrális építményből építették át erődé. Szlovákia legépebb, eredeti állapotban fennmaradt vára.

Az Óvár magja egy háromhajós román stílusú templom, amelyet valamikor a 12. és 13. század fordulóján építettek a német telepesek az akkor létesülő középkori város fölött. A plébánia-templom körül volt a temető, ennek román kori csontháza, illetve a várudvar bejáratánál lévő kétszintes Szent Mihály-kápolna máig megőrződött. A 15. század negyvenes éveiben a templom feltehetően földrengés következtében súlyosan megrongálódott, de az V. (Utószülött) László ellen harcoló csapatok támadása is károkat okozott benne.

A plébániatemplom további sorsát a város védelmét szolgáló építkezések határozták meg. Az átépített templomot várfallal és félkör alaprajzú tornyokkal erődítették, a 15. század végén pedig egy lakótoronnyal (Himmelreich) is gazdagodott, ebben lakott

AZ ÓVÁR ÉSZAKI LÁTKÉPE; A KÖZPONTI ÉPÜLET GÓTIKUS TEMPLOMBÓL LETT ÁTÉPÍTVE

a várkapitány, de itt volt a börtön is, és ebbe épült bele a várkapu. Az épen maradt épületrészek arról tanúskodnak, hogy ez a késő gótika jegyében történő átépítés valóban nagyszabású volt, ám napjai meg voltak számlálva. A 16. század közepén egyre fenyegetőbbé váló törökveszély (de talán a munkálatokkal járó magas költségek is) arra az elhatározásra juttatták a város

AZ ÓVÁR MAI TORNYÁT A RENESZÁNSZ ERŐD EREDETI KAPUTORNYÁRA ÉPÍTTÉK RÁ

vezetését, hogy a templomot végleg erődítménnyé alakíttassák át. A főhajóból lett a belső várudvar, a mellékhajókat pedig lakószárnyakká építtették át. A bontásból származó építőanyaggal a várfalat erősítették meg. A központi épület alsó részében raktárt alakítottak ki, felettük lakószobák, dísztermek voltak, a legfelső emeleten pedig

– a várhoz vezető utak felé irányítva – az ágyukat helyezték el. Az erődtemplomot ebben a reneszánsz formájában ismerjük ma is, egyetlen kivétel a kapu, amelyet a 18. században barokk stílusú harangtoronnyá építettek át. A Szlovák Bányamúzeum állandó történelmi kiállításának ad otthont.

AZ ÚJVÁR (LEÁNYVÁR)

Ez az érdekes és jellegzetes építmény a történelmi belváros délnyugati része fölött levő dombon magasodik **2**. A Leányvár nevet a hegy nevéből eredeztetik, amelyen áll (Frauenberg). A török ellen emelték 1564 és 1571 között, és része a város védelmi rendszerének. A hegyes-dombos terep nem tette lehetővé egy összefüggő erődfal megépítését: a városba vezető utakat kapuk védték, köztük pedig egymással össze nem kötött bástyákkal kiegészített erődfalak álltak (ezek maradványa látható ma a Kammerhof épülete mögött). A Leányvár tehát soha nem volt a szó hagyományos értelmében várkastély, amely a lakói kényel-

Az ÚJVÁR LÁTKEPE, HÁTTÉRBE A KÁLVÁRIÁVAL

mét szolgálta volna, hanem egy erősített katonai megfigyelőhely, amely a többi bányaváros őrhelyeivel együtt védrendszert képezett a törökkel szemben. Kiváló fekvésének köszönhetően vizuális kapcsolata volt más megfigyelőhelyekkel (pl. a Szitnya hegyen lévővel), így jó áttekintést nyújtott a török csapatok mozgásáról Léva, illetve Bakabánya (Pukanec) irányából.

Ez az egyszerűségében is hatásos, védelmi küldetésével jól harmonizáló építmény reneszánsz mesterek keze munkáját dicséri, akik a szögletes tornyot gúla alakú tetővel díszítették, a falakat mind a négy oldalról lőrészekkel látták el, a torony tővében pedig két félkör alaprajzú bástyát emeltek. A törökveszedelem elmúltával két újabb bástyával egészítették ki az épületet, ekkor nyerte el mai formáját. A Leányvár továbbra is megfigyelőhelyként működött, egy időben pedig itt tárolták a puskaport, amelyet 1627-ben a világon elsőként használtak közetrobbantáshoz egy helyi bányában (később a város fölött, a Lévara vezető út mellett, létrehoztak egy lőporraktárt). Ma a törökellenes harcokat felidéző állandó kiállítás látható a vár épületében. A torony legfelső emeletéről gyönyörű kilátás nyílik a történelmi városra és a környező tájra, amely az évszázadok óta üzött bányászati tevékenység nyomait máig magán viseli.

SZENT KATALIN TEMPLOM

A késő gótikus Szent Katalin templom ❸ a történelmi város-
mag közepén, a két legjelentékenyebb középkori utca (a mai

Szentháromság és A. Kmeť utca) metszéspontjában épült fel a 16. század elején, amikor Selmečbányán, a prosperáló bányavárosban nagyszabású építkezések zajlottak.

A SZENT KATALIN
TEMPLOM
TARTÓOSZLOPÁNAK
FIGURÁLIS DÍSZE

A templom építését feltehetően a gazdag bányapolgárok (a waldbürgerek és a rindbürgerek) kezdeményezték, akiknek a mai Szentháromság téren álltak házaik. A részben már beépített területen a templomot egy meredek lejtőn kellett felépíteni, ez az oka, hogy a középkori építészetre nem jellemző módon a szentély a déli oldalon kapott helyet. Könnyű, csillagboltozatos szerkezete, valamint a támpillérek között kialakított magánkápolnák a későgótika szellemében létrehozott, egységes, összefogott belső teret eredményeznek. A portálok és az oszlopfők figurális kidolgozottsága, illetve a gazdagon díszített keresztlomedence magas szintű mesterségbeli tudásról tanúskodnak. Eredeti formájában látható ma is a szentélyben egy utolsó ítélet ábrázoló monumentális freskó, valamint a gótikus plasztikák

A SZENT KATALIN TEMPLOM A SZLOVÁK ANYANYELVÜEK TEMPLOMA VOLT; JOBBRA A VÁROSHÁZA ÉPÜLETE

(Madonna- és keresztre feszített Jézus-ábrázolások), illetve a 17. századból származó fedélszékzerkezet. A barokk átépítések csak kisebb részt érintették a Szent Katalin templomot, ezért nagyjából megtartotta késő középkori jellegét. A belső tér domináns elemei a fából készült barokk főoltár, illetve a kápolnák késő gótikus mellékoltárai.

A PLÉBÁNIATEMPLOM ÉS A DOMONKOS RENDI KOLOSTOR ROMJAI

A mai Nagyboldogasszony plébániatemplom **4** hatalmas épülete mintha az Óvár ellenpontja lenne. Eredetileg a Szent Miklós nevet viselte a domonkos rendiek által épített templom, akik 1230 táján telepedtek le a fejlődésnek induló középkori városban. A háromhajós, kereszthajós román bazilika alapjaiban máig megmaradt, és bátran állítható, hogy az egyik legnagyobb szabású szakrális építménye volt a korabeli országrésznek.

A NÉMET TEMPLOMNAK IS NEVEZETT
PLÉBÁNIATEMPLOM HOMLOKZATA

Eredeti formáját idézik az egyes megmaradt építészeti elemek is, mint például a bordás boltozat a hajók keresztesződésénél, a kórus alatti boltozat tartóoszlopai, vagy pedig a mai szentély mögötti keleti oldalon fennmaradt egykori szentélypalást egy részlete.

A plébániatemplomtól északra fekvő üres parcellán állt a középkori kolostor épülete a lakószárnak által bezárt udvarral, amely egy késő gótikus nyeres

ges portállal kapcsolódott a templomhoz. A 16. században, miután a domonkos rendiek távoztak Selmecebányáról, a kolostor a város fennhatósága alá került, amely előbb az erődrendszer részeként használta, később pedig a jezsuita gimnázium céljainak megfelelően, a kolostor bizonyos részeit átépítette.

A 19. századi átalakítások során – bár nagyobb építészeti beavatkozások nem történtek az építményen – teljesen elvesztette középkori jellegét. Az akkor uralkodó klasszicista stílus jegyében megváltozott a homlokzat tagolása, az enteriőrt pedig gazdagon dekorált padokkal, gyóntatószékekkel, orgonával és oltárral egészítették ki. Az egykori kolostor helyén, amely a középkori Selmecebánya kulturális központjának számított – miután a 20. században a jezsuita gimnázium omladozó épületét lebontották – csak egy üres parcella maradt a kolostor főépületének és a hajdan gótikus ablakokkal díszített keresztfolyosó falának (részben feltárt) romos maradványaival.

KAMARAHÁZ – KAMMERHOF

A Kamaraház **6** a város legnagyobb építményei közé tartozik. A 15. század közepétől ez volt a királyi bányakamara székhelye, a 16. század közepétől pedig a főkamaraagrófoké, akik tulajdonképpen az egész bányavidék bányáit, kohóit, pénzverdét, erdei és szakiskoláit igazgatták. A Kammerhof épületében történt az urbura (a kitermelt ércre kirótt adó) befizetése, az ércfelvásárlás, sőt itt zajlott a fémérc megtisztítása, az arany és ezüst szeparáció.

A KAMMERHOF HOMLOKZATA; BALRA ANDREJ KMEJ RÉGÉSZ, BOTANIKUS ÉS ETNOGRÁFUS SZOBRA

ója, valamint az ércminőség vizsgálata stb.

Az épület mai formája számos újjáépítés eredménye, minek folytán a letűnt korok építészeti stílusainak egyfajta galériájává vált. A régészeti kutatások tanúsága szerint az épület helyén a 12. és 13. század fordulóján román stílusú tornyos objektumok álltak, melyekben műhelyeket és lakóhelyiségeket is találtak. A Kammerhof egyes részeiben az épület történetének román- illetve gótikus korszakából származó szerkezeti elemek találhatóak, noha jelenlegi formájában a reneszánsz korszak dominál, ugyanis ekkor végezték rajta a legnagyobb, az építmény egészét érintő építészeti beavatkozásokat. A török expanzió idején a Kammerhof is a város belső erődrendszerének részét képezte, ezért az északkeleti sarkánál egy belső városkaput emeltek, amely ma már nem látható, megmaradt viszont ebből az időből két reneszánsz sarokbástya, illetve annak az erődfalnak a romjai, amely déli irányba felfelé, a Leányvár meredek lejtőjén folytatódott. Annak ellenére, hogy a Kamaraházban többször is pusztított tűzvész, számos építészeti értékkel rendelkezik, közülük is kiemelkednek a reneszánsz kőportálok, a barokk falfestmények vagy a homlokzat festett díszítményei. A Kammerhof jelenleg a Szlovák Bányamúzeum igazgatóságának székhelye, illetve a bányaművelés és a kohászat történetét feldolgozó állandó kiállítás is itt kapott helyet (lásd a *7 látnivaló Selmecebányán és környékén* c. fejezetet).

A SELMECBÁNYAI KÁLVÁRIA

A 18. század közepén a vulkanikus eredetű Scharffenberg nyugati lejtőjén jött létre a Kálvária egyedi építészeti komplexuma Perger jezsuita apát tervei alapján (lásd a *7 selmecebányai történet* c. fejezetet). A festői környezetben átgondoltan elrendezett huszonöt objektum, valamint a kidolgozott építészeti megoldások, illetve a díszítőelemek egységessége egy összehatásában rendkívül harmonikus és kivételes atmoszférájú komplexumot eredményezett. A selmecebányai Kálvária ugyanakkor liturgiai koncepciójával is kitűnik, a keresztút hagyományos tizennégy stációja helyett csak hét ábrázolja Krisztus szenvedéseit, a másik

hét Mária szenvedéseit foglalja össze. A kápolnák és templomok barokk stílusban épültek, de egyfajta klasszicista visszafogottsággal. A város felé eső lejtőn felfelé haladva szimmetrikusan elhelyezve épültek meg a fő objektumok: az Alsó templom, Hétfájdalmas Szűz Mária plasztikája, a Szent lépcsők, az Ecce Homo kápolna és a Felső templom. A Krisztus Sírja kápolna a domb keleti lejtőjén található. A lejtőt kápolnák szegélyezik, melyeket kacskaringós sétányok, serpentinek kötnek össze.

A KÁLVÁRIA ALSÓ TEMPLOMÁNAK BEJÁRATA

A templomok arányos, elegáns építmények, domináns építészeti elemei a szép fekvésű Kálváriának és környékének. A kápolnákat fából faragott domborművek, a templomokat pedig falfestmények díszítik. A templomok falfestményeit feltehetően Anton Schmidt osztrák festő készítette. A selmecebányai Kálváriát a 20. század hetvenes-nyolcvanas éveiben felújították.

AZ EGYKORI BÁNYÁSZATI ÉS ERDÉSZETI AKADEμία ÉPÜLETEI

A 18. század közepén a hét bányaváros és közülük is főként Selmecebánya műszakilag legfejlettebb bányászati és kohászati központja volt Európának, ezért ideálisak voltak a feltételek egy műszaki tudományokra szakosodott oktatási intézet alapításának. 1763-ban jött létre Selmecebányán a világ első műszaki főiskolája, amelyet 1770-ben akadémiai rangra emeltek, majd 1824-ben erdészeti tanszékkal bővítették, és így jött létre a Bányászati és Erdészeti Akadémia. Az akadémia létrejötte kisebbfajta forradalmat jelentett a város életében. Egész Európából érkeztek ide diákok, invenciózus mérnökök és tudósok, akik az akadémia tanárai lettek. A tanítás kezdetben oktatási célokra némileg átalakított, régebbi polgárházakban folyt, majd

ahogy az intézmény egyre nagyobb hírnévre tett szert, egyre sürgetőbbé vált az is, hogy rangjához méltó, célszerű épületben kapjon helyet. Ezért a 19. és 20. század fordulóján a Botanikus Kertben (lásd még a 7 selmecebányai séta- és túraútvonal című fejezetet) három monumentális épületet emeltek neoreneszánsz stílusban 14. Az Akadémiai utca 12-es házszámú épületében anyagvizsgáló és korszerű laboratóriumok kaptak helyet, az épületegyüttes északi részén volt a Bányászati és Kohászati Palota, az Akadémiai utca 16. pedig az Erdészeti Palota nevet viselte; ezt az utóbbi épületet adták át elsőként, 1892-ben.

Az épületek kompozíciója szigorúan szimmetrikus, homlokzaton igényesen megmunkált stukkódíszek láthatók. A tágas és világos belső tereket ízléses stukkók díszítik, a belső építészeti megoldások a korabeli ízlés szellemében jól harmonizálnak az épület oktatási funkciójával.

Miután az intézmény 1919-ben Sopronba költözött, az épületegyüttes középfokú szakközépiskolának adott otthont, az utóbbi időkben pedig már főiskolák működési helye, így tehát Selmecebánya máig megőrizte iskolaváros jellegét.

Itt volt található az egykori Steingrube városnegyed, a bányászakademiták szálláshelye. Az akadémiai nyújtotta szabadságjogaikra büszke diákok a zajos mulatozásaik megfékezésére kivényelt városi hajdúkkal is nem egyszer véres összetűzésbe keveredtek.

18 AZ ANYAGVIZSGÁLÓ ÉS LABORÁTORIUMOK ÉPÜLETE A BOTANIKUS KERT FÉSTŐI KÖRNYEZETÉBEN

7 LÁTNIVALÓ SELMECBÁNYÁN ÉS KÖRNYÉKÉN

SZLOVÁK BÁNYAMÚZEUM – KIÁLLÍTÁS A KAMARAHÁZBAN (KAMMERHOF), A HELLENBACH-HÁZBAN (BERGGERICHT) ÉS AZ ÚJVÁRBAN (NOVÝ ZÁMOK)

Selmecebánya környékének különleges geológiai felépítése, a több mint ezer éves folyamatos ércbányászat, a világon elsőként itt elinduló felsőfokú bányászati képzés hagyománya, a műszaki leleményesség tradíciója, illetve az a gazdagság, mely mind a műgyűjteményekben, mind az építészeti, mind pedig a városrendezési ételekben megfigyelhető – ez volt az a háttér, amelyből ez az anyagát és gazdagságát tekintve egyaránt egész Európában egyedülálló gyűjtemény a 19. és 20. század fordulóján létrejött. A hat önálló kiállítás teljes történelmi áttekintést kínál Szlovákiának erről a jelentős bányászati tevékenységével kiemelkedő régiójáról.

A Kammerhof 6 egyedülálló, igényesen restaurált épületben, melyben hajdan a selmeci kamaragrófok székeltek, található a bányatörténeti kiállítás, amely a bányaművelés szlovákiai

57 SZENT KATALIN KÉSŐ GÓTIKUS SZOBRA

történetének egészére kiterjed, a bányatechnikától és a tudományos kutatástól egészen a bányászszakképzésig.

A bányatörvényszék 10 Szentháromság téren álló hajdani épületében (a Berggerichtben – vagyis a Hellenbach-házban, amelyet az eredeti tulajdonos, a bányapolgár és kamaragróf Hellenbach után neveznek így a mai napig is) ásványtani

AZ ÚJVÁR BEJÁRATA

ra, a csönd és a szépség légkörébe kerül a látogató. Itt a 13. és 20. század között a selmecebányai régióban született műalkotásokból kapunk ízelítőt.

A Szlovákia a török hódoltság idején című kiállítást annak az Újvárnak **2** az emeleti helységeiben rendezték be, amely része volt a közép-szlovákiai bányavárosok portyázó török csapatok ellen kiépített sajátos védelmi rendszerének. A kiállítási anyag a törökellenes harcok leglényegesebb időszakainak történéseit segít feleleveníteni, miközben a kor hangulatát is hűen felidéz.

SZLOVÁK BÁNYAMÚZEUM – ÓVÁR

Az Óvár **1** a selmecebányai muzeológia legkorábbi korszakához kötődik. Goldbrunner városbíró kezdeményezésére a 19. század végén kezdték felhalmozni az Óvárban a gyűjtemény egyes darabjait, amelyekből aztán 1900-ban itt nyitották az első selmecebányai múzeumot. Annak az útnak a kezdete volt ez, amely a mai Szlovák Bányamúzeum megalapításához vezetett.

Az, amit ma a látogató az Óvárban láthat, Goldbrunner urat kétségtelenül igencsak meglepné. Először talán a régészeti gyűjteményt a legcélszerűbb megnézni, amelynek keretében a város

gyűjtemény tekinthető meg. Szlovákiából és a világ különböző tájairól származó ritka ásványokat állítottak itt ki, ám a gyűjtemény alapját a Selmecebánya környékén begyűjtött leletanyag képezi, ami híven tükrözi Selmecebánya ásványlelőhelyeinek nemzetközi jelentőségét.

A Jozef Kollár Galéria **11** (Jozef Kollár, 1899–1982, jelentős szlovák festő volt) anyagában elmerülve, mely két, szintén a Szentháromság téren álló polgárházban került kiállítás-

és a bányaművelés történetének legkorábbi időszakából származó ásatási leletanyaggal ismerkedhet meg a látogató. Gazdag és lenyűgöző szépségű a művészi igénnyel készült kovácsolt vastárgyak gyűjteménye is, amely arról tanúskodik, hogy a kovácsmesterség és a bányászat hajdan igen közel álltak egymáshoz. A kápolnában a Szentháromság tér domináns alkotásának, a hatalmas barokk pestisszobornak **8** az eredeti plasztikáit, illetve azok régi másolatait csodálhatjuk meg.

A történelmi fegyverek és lőtáblák gyűjteménye a selmecebányai polgárok 16. században alapított lövészegyesületének történetét mutatja be. Az 1754 és 1939 közötti időszakból származó 211 lőtábla az Óvárban látható legérdekesebb kiállítási tárgyak közé tartozik.

A Selmecebányán gyártott agyagpipák nemzetközi hímvérré tettek szert. A pipakiállítás nem csupán ezekből a híres selmecei pipákból mutat be egy páratlan kollekción, hanem egy teljes műszaki felszerelésével együtt rekonstruált pipagyártó műhelyt is. 2002-től megtekinthető itt egy táblakép-kiállítás is, amely a titokzatos és a mai napig tisztázatlan kiletű MS mester műhelyéből származó értékes oltárképek másolatait tárja a nagyközönség elé.

Ezenkívül – például advent idején, de más időszakokban is – számos időszaki kiállítás segíti Selmecebánya kulturális klímájának szinten tartását.

Az Óvár fokozatos rekonstrukciója lehetővé teszi, hogy az újonnan felújított termekben folyamatosan új kiállításokat rendezzenek be, így hát ez az egyedülálló múzeumkomplexum visszatérő látogatóit is mindig meglepi valamivel.

A KÉZMŰVESEK ÉS VÁSÁRI MULATTATÓK FESZTIVÁLJÁNAK LÁTOGATÓI FIGYELEMSEL KÍSÉRHETIK, HOGYAN KÉSZÜL AZ EREDETI SELMECEI PIPA

A BÁNYASKANZEN EGY RÉSZLETE (A HITELESÍTŐ ÉPÜLETE, AHOLO A BÁNYÁSZOK A TÁRNÁKBA VALÓ LESZÁLLÁS ELŐTT GYÜLEKEZTEK)

SZLOVÁK BÁNYAMÚZEUM – SZABADTÉRI BÁNYAMÚZEUM (BÁNYASKANZEN)

A történelem iránt érdeklődőknek Szlovákiában sehol máshol, de még Európában is csak igen kevés helyen van módjuk leszállni egy autentikus formában megőrzött, több mint 400 éves bányába, és legalább valamicskét beszippantani a bányajáratok különleges légköréből.

A Bányaskanzen – a Szabadtéri Bányamúzeumot nevezik így a környelvből – első részét, vagyis a felszíni és a földalatti kiállítást 1974-ben nyitották meg a látogatók előtt. Azóta rengeteg értékes kiállítási tárggyal, kiállítóhellyel és legkülönbözőbb szemléltető megoldásokkal gazdagodott. A sláger azonban az András-tárna két szintjének vágataiban berendezett földalatti kiállítás maradt. A bányaeépületek, bányászati gépek és berendezések mellett a táró aknatornya is a felszíni kiállítás domináns objektumai közé tartozik. A földalatti kiállítás útvonala mintegy 1500 méter hosszú, és 17–19. század között épült bányajáratokban vezet, ahol azok a korabeli szerszámok, gépek és bányászati segédeszközök is megtekinthetőek, amelyeket a nehéz bányász-

munka során egykor használtak. Már a bányázköpenyek és a lámpával ellátott bányászsisakok felöltése is különös élményt jelent a látogatók számára.

AZ ÓHEGYI BÁNYÁSZATI TEVÉKENYSÉG MARADVÁNYAI

Selmecebánya történelmi városmagja fölé északi irányból emelkedik az Óhegy (Glanzenberg) , amelyet a társég bányászatának bölcsőjeként tartunk számon. Elsősorban a külszíni ércbányászatnak a hegy délkeleti lejtőin található nyomai utalnak erre. Itt egészen a felszínig emelkedik a Spítáler nevezetű gazdag érclelér. Egy kis fantáziával el lehet képzelni, miként ragyoghatott a hegyoldal a helyenként akár húsz méter széles ércérben található különböző ásványi anyagoktól visszaverődő napfényben. A német Glanzenberg megnevezés minden bizonnyal innen eredeztethető. A hagyományos szlovák elnevezés arra az elképzelésre utal, hogy Selmecebánya legrégebbi telephelyei éppen ezen a környéken álltak. Ugyan a régészeti kutatások ezt nem támasztják alá, viszont az egész Óhegy térségében rendkívül élénk bányatevékenységre utalnak. A külszíni fejtés helyszínén lecsupaszított kőfalak emelkednek, megmaradtak a hajdan kivájt támák, légaknák és a meddőhányók, fennmaradtak a bányászati szerszámok, a vasérc minőségvizsgálatához szükséges be-

KORAI ÉRCFEJTÉS OKOZTA TÁJSEB – KÜLSZÍNI FEJTŐ AZ ÓHEGYEN

rendezések és a salakkal teli vashámorok maradványai. A hegy legmagasabb pontján emelkedett a bányászoktól a királyi adót (urbura) behajtó királyi hivatalnok erődített székhelye, ahol a kitermelt ércet tárolta. Ezeknek az objektumoknak az alapjai ma már rekonstruálva vannak. Lejjebb – ahol még napjainkban is folyik a régészeti feltárás – lakó- és üzemi épületek maradványai állnak. A Spítáler ércér kimerülését követően a bányászati tevékenység más helyekre tevődött át, illetve a mélységi érckitermelésre helyeződött át a hangsúly.

A BÁNYATAVAK RENDSZERE

Ha Finnország az ezer tó országa, akkor Selmecebánya környékéről is joggal állítható, hogy a több tucat tó vidéke. Ezek a tavak azonban nem a természet ajándékai, mint a finnországiak, e vidék a lakóinak maguknak kellett létrehozniuk, mert a szükség ezt követelte tőlük.

A bányatevékenység rendkívüli módon vízigényes. A 17. században éppen a vízhiány volt az egyik oka a bányászat fenyegető hanyatlásának. A víz volt ugyanis a fejtő- és a vízkiemelő gépek fő energiaforrása. A bányavíz viszont lehetetlenné tette a kitermelést. Részben elvezethetőek voltak az úgynevezett altárnák segítségével, amelyeket a bányaművek alatt mélyítettek a sziklába, de ez drága és lassú módszerek bizonyult. A megfelelő szá-

AZ OTTERGRUND VÍZTÁROZÓ A PARADICSOMHEGY LÁBÁNÁL; EZ A LEGKISEBB, UGYANAKKOR A LEGMAGASABBAN FEKVŐ TÁROLÓ, GÁTJÁRÓL FELEJTETETLEN KILÁTÁS NYÍLIK A VÁROSRA (LÁSD A 7 SELMECBÁNYAI SÉTA- ÉS TÚRAÚTVONAL C. FEJEZETET)

mú vízkiemelő berendezés tehát a selmeci térség bányászatának létkérdése volt. Ez természetesen azzal járt, hogy ezeknek a gépeknek a meghajtására valamilyen forrásból energiát kellett biztosítani. A víz ugyanakkor a kitermelt érc feldolgozásához is elengedhetetlen volt.

Hogyan lehetséges azonban vízhez jutni ezen a hegyes vidéken? A völgyekben már a 16. és a 17. században elkezdtek kiépíteni a víztárolók rendszerét, amelyeknek gátjait agyag és kő felhasználásával emelték.

Ennek a vízgazdálkodási rendszernek az igazi virágzása a 18. században kezdődött. Fokozatosan mintegy hatvan völgygátas víztárolót építettek, melyeket a környéken tajchoknak neveztek (a német der Teich-ból). A tavak a Selmeci-hegység magasabban fekvő részeiből bányáárkokon és tárókon keresztül kapták a vizet, amelyet aztán az árkok és a tárók hasonlóan ötletes rendszerének segítségével vezettek a tavakból az egyes bányáüzemekig.

A hatalmas tervezetet a helyi szakemberek technikai találékony-ságának és rendkívüli erudíciójának köszönhetően sikerült megvalósítani – mindenekelőtt a polihisztor Mikovinyi Sámuel, Hell Máté Kornél bányamester és a bányáüzemekben dolgozó munkatársai, valamint a bányafelügyelőség és a Bányászati Akadémia szerepe volt jelentős.

A gőz-, majd elsősorban a villamos energia térhódításával, valamint a bányászat térségbeli háttérbeszorulásával a víztárolók eredeti funkciójukat elvesztették. A legnagyobb mesterséges tavak a 20. század folyamán városmelléki kirándulóhelyé alakultak át. Mint jól kiépített természetes fürdőhelyek, illetve mint a társasági élet központjai dicsőségük mára már meghalványodott, de a festői környezetben való fürdőzés lehetősége a mai napig is emberek százait vonzza partjaikra. A legnagyobb tavak mellett idegenforgalmi központok létesültek, szálláshelyekkel, étkezési lehetőséggel és egyéb szolgáltatásokkal. Ha azonban valaki a romantikát és a varázslatos helyek felfedezését részesíti előnyben, a környéken föllelhető még néhány „elfeledett” tajch, amely felfedezőre vár... A csekély lejtéssel kiépített öreg bányáárkok menti séták a legszebb turistaélmények közé tartoznak

Selmecebánya környékén.

Merész technikai megoldásaik, a tájba való harmonikus beilleszkedésük és az a tény, hogy csaknem kivétel nélkül jóval túlélték feltételezett élettartamukat, a tajchokat páratlan technikatörténeti emlékekké és turistaattrakcióvá avatja.

A SZITNYA (SITNO) – A LEGENDÁKKAL ÖVEZETT HEGYCSÚCS ÉS A TURISTAPARADICSOM

A Selmecebányai-hegység legmagasabb csúcsa, a Szitnya (tengerszint feletti magassága: 1009 méter) ma ugyanúgy magára vonja a figyelmet, mint az ősidőkben. A fiatalabb bronzkorban a luzsikai kultúra erődítménye állt a tetején, melyet egyik oldalról hatalmas fal, a másik oldalról megmászhatatlan sziklaszirt védett. A középkori kővár, amelynek a hegy délkeleti oldalán álló rekonstruált romjai megtekinthetőek, a háborús időszakokban menedéket nyújtott a környező falvak lakói számára. A Szitnya csúcsáról az őrszem füstjelekkel jelezte, ha a bányásztelepülések felé a mesés gazdagságot hajszólok török martalóhadak közeledtek. A Szitnyát övező legendák közül a legismertebb a szitnyai lovagokról szól, akik a hegy gyomrában alszanak, de ha elengedhetetlenül szükséges, fölébrednek és hadra kelnek...

Ma a Szitnya nemzeti természetvédelmi terület. A természet-

SZITNYA VÁRÁNAK ROMJAI; AZ ÁLLAGMEGŐVÁST ÖNKÉNTESEK VÉGEZTÉK

védelmi terület legértékesebb része a fennmaradt ősfás erdőségek. Egyedülálló a meleget és a hideget kedvelő növényfajok szimbiózisa, amelyek közül nem egynek éppen ez a környék a legdélebbi előfordulási helye. Érdekes a rózsafajok nagy elterjedtsége – a környék kiváló ismerője, a természettudós és muzeológus Andrej Kmeť (1841–1908) mintegy 300 fajukat írta le.

A Szitnya összetéveszthetetlen szillettje és a róla nyíló kilátás a régió idegenforgalma megindulásának kezdetétől magára vonta a turisták figyelmét. 1727-ben a szentantali uradalom birtokosa, Koháry Miklós gróf kilátót építtetett a Szitnya csúcsán, és 1882-ben megalakult Selmecebányán Szitnya Klub, a szervezett turisztika bölcsője a nem alpesi országokban. A klub tagjai jelölték ki a Szitnyára vezető turistaösvényeket, rendben tartották a hegyi forrásokat és népszerűsítették a turisztikát. A hegycsúcsra vezető lépcsősor építése és a leégett kilátó helyreállítása magyarországi turisztika megalapozójának, dr. Térynek a nevéhez fűződik (óra la neveztek el a Magas-Tátra egyik legszebb menedékházát).

A turistaösvények hálózata minden égtáj felől lehetővé teszi a Szitnya megközelítését. Hosszabb kirándulásra vállalkozók Selmecebányáról is útnak indulhatnak, a legrövidebb út pedig a Baczófalvi-tótól (Počúvadlo) vezet a Szitnya csúcsára. Ez az ismeretterjesztő turistaösvény, amely a természetvédelmi szempontok messzemenő figyelembevételével lett kiépítve, az egyedülálló térség legszebb részein keresztül vezet.

A SZENTANTALI KASTÉLY (SVÁTÝ ANTOL)

A szentantali kastélyban és parkjában megtestesülő történelmi, vadászati és természettudományos hagyomány minden évben turisták ezreit vonzza.

A Selmecebányától mintegy 3 kilométerre délre álló kastélyt a szitnyai uradalom birtokosai, a Koháry grófok építtették a 18. század elején. 1826-ban a család férfiágának egyetlen leánylétszármazottja Coburg György Ferdinád szász herceghez ment nőül. A kastély utolsó ura a sokoldalú tehetséggel rendelkező

Coburg Ferdinánd volt, aki 1887-től bolgár herceg, majd 1908–1918 között bolgár cár volt. Maga is öregbítője volt a szentantali kastély azon tradíciójának, hogy ezeket a falakat mindig a műveltség, az egészséges becsvágy és felvilágosultság levegője lengte be. A kastély urainak generációi mindvégig átgondoltan gyarapították a családi vagyont, kastélyukat olyan kényes ízléssel építették meg és rendezték be, amely hűen tükrözi sokoldalú érdeklődésüket. A kastély termei, a bútorok, a dekorációk és a művészi kézművesség produktumai a stílusok változatosságával nyűgözik le a látogatót. Szlovákiában sehol máshol nem maradt fenn hasonló objektum berendezése ilyen érintetlenül. Külön említést érdemel például az a huszonnégy karátos arannyal ékített bútoregyüttes, amelyet Mária Terézia ajándékozott szerencsétlen lányának, Mária Antoinettnak.

A kastélykápolnát a közép-szlovákiai bányavárosok udvari festőjének, Schmidt Antalnak 1750-ben festett freskói díszítik, amelyeknek élénk színei olyan benyomást keltenek, mintha csak a közelmúltban készültek volna el, holott ezek a freskók eddig még nem is voltak rekonstruálva.

A vadászszenvedély a szitnyai uradalom minden birtokosa életének szerves részét képezte. A trófeák, a vadásztémájú képzőművészeti alkotások, a vadászathoz szükséges fegyverek és egyéb használati tárgyak képezték a szentantali kastély hatalmas vadászati kiállításának alapját. A vadász hagyományok ápolását szolgálják az évente megrendezésre kerülő Szent Hubertus Napok is. A rendezvény résztvevői szarvascsalogatásban, íj- és számszeríjövészletben mérik össze erejüket, de a Hubertus lovasversenyen kívül horgászversenyt is rendeznek a kastély melletti tavon, illetve solymász- és vadászkutya-bemutató is gazdagítja a műsort.

A környék látványosságai közül még a gyógyfürdőket említsük meg itt: Gyűgyöt (Dudince, kb. 40 kilométer déli irányban), illetve a kisebb, ugyanakkor közelebbi Vihnyét (Vyhne, kb. 10 kilométerre északnyugatra) és Szklenőfürdőt (Sklené Teplice, kb. 10 kilométer északi irányba). Vihnye virágzásának az ideje már lejárt, míg Szklenő-fürdőben (s ráadásul még a Parenica barlangban is) ma is bárki megtapaszthatja a gyógyvíz jótékony hatását.

7 SELMECBÁNYAI TÖRTÉNET

A SELMECBÁNYAI SZALAMANDRÁKRÓL

Régen történt az eset, olyan régen, hogy még minden másféppen volt, de a selmeci hegyek-völgyek már akkor is a mai helyükön voltak. Egy nyáját legeltető pásztor az Óhegy 22 nap-sütötte szikláit alatt szundikált, mikor egyszer csak valami a szemébe villant. Erre a pásztor feleszmélt, és látja, hogy egy arany- és egy ezüstszínben csillogó szalamandra surran be egy szikla alá. A fiú nekiveselkedett a sziklának, és ahogy azt elmozdította – láss csodát! –, egy aranyrögöt talált alatta...

Nos, állítólag ez jelentette a selmeCBányai ércbányászat kezdetét. És így kerültek városunk egy korábbi címerváltozatába a várfalat, illetve bányászszközöket ábrázoló pajzsot tartó szalamandrák. Ezért lépdel az évente megrendezésre kerülő hagyományos szalamandra-menet élén egy pásztor, szalamandrával a kezében...

Ma már nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy ezen a hegyen vette kezdetét a selmeci ércbányászat. Erről nem csupán a hegy mai neve tanúskodik – Óhegy (Staré mesto) –, hanem az itt vég-

PÁSZTOR A HAGYOMÁNYOS SZALAMANDRA-MENET ÉLÉN

zett régészeti kutatások is bányatevékenységre utaló leleteket tártak fel (lásd a 7 látónivaló... c. fejezetet).

A SZÉPSÉGES RÖSSEL BORBÁLÁRÓL

Rössel Erazmus nagy úr volt, a leggazdagabb selmeci bányapolgárok egyike, két ízben választották meg a város bírójának, végül pedig kamaragróf lett. A bányákon kívül több háza is volt a főtéren, ezenkívül malmokat, sörgyárat és földeket birtokolt széles e vidéken. Mái emlékéét őrzi az általa építtetett Havas-Boldogasszony templom 5, amely frauenbergi templom néven is ismert, illetve a nevét viselő Alsó és Felső Rössel városnegyed. Itt, a történelmi városrész fölötti lejtőkön építették fel kőből és agyagból szerény kis hajlékaikat – az elmaradhatatlan teraszos kertekkel – a selmeci bányászok.

Lőrinc fiát azonban nem pártolta a szerencse. Vagyona megcsappant, amikor fivére özvegyének kifizette részesedését. Nehéz idők jártak. Nem kedveztek a bányavállalkozás és -kereskedelem fejlődésének. A bányavárosokat délről a török fenyegette... Ezenfelül olyasmi történt, ami talán elkerülhető lett volna: Lőrincnek a közeli Banka területén lévő bányája közvetlen szomszédságban volt két másik bányapolgár bányájával, akikkel közösen használta a tárnákat és az aknákat. Történt, hogy a bányaszomszédok munkásai Lőrinc bányájából elhordták az ércet,

A RÖSSEL NEVÉT VISELŐ BÁNYÁSZNEGYED; AZ ELŐTÉRBEN A FRAUENBERGI HAVAS-BOLDOGASSZONYI TEMPLOM

mégpedig nem is keveset. Mikor erre fény derült, végeláthatatlan kártérítési per vette kezdetét. Lőrinc volt az, aki a rövidebbet húzta, halála után pedig a király a Rössel-család kárára döntött. Mit lehetett tenni? Döntését állíttól a bőkezű ajándékok is befolyásolták, amelyeket Lőrinc ellenlábasai juttattak a bécsi udvarnak...

Az idő tájt Selmeceen másról sem beszéltek, mint Lőrinc lányáról, Borbáláról. Gyönyörű volt, művelt és akkor még elég gazdag is. Számos kérője akadt, akik irigyei is voltak vagy olyanok, akik rossz hírért keltették. Ámbár a rossz nyelveknek nem volt nehéz dolguk: az ifjú hölgy igen mozgalmas életet élt. A monda szerint mulatozással, lakomákkal múlatta az időt, a selmeci ifjak társaságában, akik gyakran garázdságra vetemedtek. Így esett meg, hogy Borbála némely tisztelője az akasztófán végezte, azon a dombon, ahol ma az Újvár (Leányvár) áll. Mivel ő ezt nehezen viselte, kérte a várost, hogy az akasztófa helyén várat emeltethessen.

A monda még folytatódik. A gőgös Borbála nem tért jó útra. Egy alkalommal, amikor egy Garam parti vadászat után nagy lakomát rendezett, nagybátyjától, a körmöci apától érkezett levele, aki figyelmeztette őt az isteni és földi büntetésre. Borbála erre dühbe gurult, lehúzta ujjáról a gyűrűjét, és ezekkel a szavakkal a folyóba vetette: „Akkor leszek én szegény és rendes lány, ha ez a gyűrű visszatér hozzám...”

Egy másik alkalommal az öntelt Borbála ismét lakomát rendezett. Amint a szakácsa a halakat tisztította, egyszer csak az egyik hal gyomrában egy aranygyűrűt látott csillogni. A mit sem sejtő szakács a gyűrűt a sült hal szájába tette, és úgy szolgálta fel, hogy megörvendeztesse vele asszonyát. Az ám, csak hogy amikor Borbála a gyűrűt megpillantotta, azon nyomban elájult. Rögtön tudta, hányat ütött az óra! Sorsát el nem kerülhette, hamarosan minden vagyona odalett, és koldusbotra jutott. A befejezetlenül hagyott vár oldalába temették el, de amikor egyszer a várfalba villám csapott, az építmény nagy része leégett. Egyedül a torony maradt fenn, ezt nevezik ma Újvárnak, azaz Leányvárnak...

Eddig a monda. A történettudomány igazolta, hogy Rössel Borbála valóban szegényen, eladósodva halt meg, azonban a Havas-Boldogasszonyi templomban temették el.

(RUDOLF POKORNÝ ÉS M. M. HÚSKA NYOMÁN)

A KELTÁK TITOKZATOS LESZÁRMAZOTTJÁRÓL

A selmeci hegyek legősibb bányászai, aranykezü kovácsai, mesterei a kelták voltak. Kétezer, sőt, kétezer kétszáz esztendővel ezelőtt a kelták már nemesfémeket bányásztak itt, és a selmeci ezüstből verték a pénzüket. Bizony, ők is a mi elődeink, és szláv őseink, valamint más törzsek és nemzetek öröksége mellett a kelta hagyomány is bennünk él, talán a legrégebb fennmaradt mondáknak köszönhetően is... Az egyik közülük egy Finn Holdubrix nevezetű férfiról szól, akinek neve a kelták nyelvén azt jelentette: „só”, „víz” és „király”.

Ez a gyógyerővel bíró fürdőmester a skóciai bencéseknél nevelkedett, és igen sok ismeretet szerzett a templáriusoktól is. Az akkori szokások szerint, mielőtt tanulmányait befejezte, elzarándokolt a Szentföldre, és visszatérte után úgy határozott, hogy remeteéletet fog élni. Holdubrixot rendkívüli képességeket birtokló, titokzatos szellemi erővel rendelkező férfúnak tartották. Ő maga úgy hitte, képessége és ereje az isteni ősfényből táplálkozik, egy olyan Bölcsesség forrásából, amely által minden egyéb keletkezett, azaz a Szentlélektől származik, mely örök erőként örvénylik a kozmoszban, és Isten kegyelméből mindennek irányítója, és minden élő forrása, nem pedig emberi erő segítségével újítja meg, frissíti fel a szomjúhozó lelkeket. Gyógyításra használta rendkívüli képességét. Az Óhegyen hozott létre fürdőt, és ott a föld mélyében való gürccölésben megnyomorodott bányászokat ápolta. A bányászokat ásványvízben, zsályafőzetben fürdette, gyógyiszap-pakolást adott nekik. Hogy beforrjanak testi és lelki sebeik, borral és ecettel kenegette őket.

Azt tartották róla, hogy utazásai során szert tett a halhatatlanságot adó növényre, az iskerre, illetve a Kímla-Kíma nedvre, mellyel az egyszerű fémeket nemesfémekké lehetett változtatni. Egy este gazemberek ütöttek rajta hajlékában, és kínozták, hogy árulná el, hová rejtette a kincseit. Holdubrix nagy szenvedések közepette lehelte ki lelkét, de kínozó nem szereztek tudomást a rejtekhelyről. Halála után többen is kutattak a remete állítólagos titkos feljegyzései után, de mindhiába. Legutoljára két branden-

burgi idegen, akik kizárólag ezzel a céllal érkeztek a városba 1585 tavaszán. Semmit sem találtak, viszont a kaland az életükbe került.

(JOZEF GINDL NYOMÁN FELDOLGOZTA PAVEL BALŽANKA)

A VÍZTÁROLÓT ŐRZŐ FRÁTERRŐL

A Selmecebánya környékén levő, tajchnak is nevezett víztárolók védőgátján kis fabódék állnak, amelyben a vízleeresztő zsilipet működtető berendezések találhatók. Ezeket a bódékat már emberemlékezet óta frátereknek nevezik. Hogy honnan kapták a nevéket? Egy mondából megtudhatjuk.

A régi időkben, amikor a Nagy Víztározó védőgátját építették (ez volt egyben a legrégebbi is a víztározók közül), senki sem volt egészen biztos abban, hogy a töltés bírja-e majd a hatalmas nyomást. De nemcsak azok aggódtak emiatt, akik a sziklatömbökből és agyagból veriték munkával építették a töltést, hanem a városháza urait is balsejtelmek gyötörték. Sőt, maga Darumini is – az építőmester, akit Rómából hozattak erre a munkára – nap mint nap végigjárta az épülő gátat, és az minél magasabb volt, annál kevésbé volt biztos a dolgában...

Végül csak elkészült a gát, elárasztották vízzel, s miután mindent rendben találtak, megnyugodtak a kedélyek. Az előkelőségek gratuláltak az építőmesternek, majd emelkedett hangulatban levonultak a városba, és a városházán kezdetét vette az ünnepség. Patakokban folyt a bor, ezért hát nem is csoda, hogy senki sem hallotta, amikor éjfél tájt egy bányász zörgetni kezdte a városháza kapuját. Jó időnek el kellett telnie, hogy a város hajdúja kaput nyisson, és szegény pára alig tudta magából kipréselni a szavakat: „Jön a víz, szivárog a gát...!” A vendégek elnémultak. A talján egyből kijózanodott, és hanyatt-homlok a gáthoz futott. Valóban – a gát falán buzgár keletkezett, és a víz a város felé folyt. Gátszakadástól tartottak, ezért reggeltájt leengedték a vizet, és az építőmester méterről méterre átvizsgálta a gátat, de semmiféle repedést nem talált rajta. A városban lábra kapott fáma szerint a bányaszellemek átka ült a művön, ezért a többi tajchon folyó munkálatokat is beszüntették. Szerencsétlen Darumi-

ni sápadtan, tépetten járta a védőgátat, újra és újra átvizsgálta a kötömbök közé döngölt agyagot, de semmit sem talált. Tanácstalanságában visszatért hazájába. Amikor aztán nem-sokára visszatért, még gondterheltebbnek tűnt, és bizony, a városatyákat is megdöbbenette javaslatával: „Ez a gát, miként a többi tározó gátja is, csak akkor lesz biztonságos és erős, ha egy élő embert döngölünk bele a falába” Ki hallott már ilyet? – hüledeztek a város urai. – Még hogy élő embert! Ugyan ki adná a fejét ilyesmire? A hajnalig tartó, szenvedélyekkel teli tanácskozás híre a város lakói között is elterjedt, és még nagyobb ellen-szenvet váltott ki az idegen iránt. Az idő egyre telt, az építkezés pedig egy tapodtat sem haladt előre. Mígnem Darumini ajtaján egyszer a domonkos rend apátja kopogtatott be, és előadta, hogy klostromukba egy szerencsétlen múltú fráter érkezett, egy bi-zonyos Ferenc, aki úgy kíván bűnhődni vétkei miatt, hogy befalaztatja magát a védőgát-ba. (...)

A talján mester elnémult, majd némi gondolkodás után csendben bólintott. Másnap aki csak élt és mozgott a vá-rosban, mind kivonult a víztá-rolóhoz, és feszülten figyelte, amint az apát áldását adja Ferenc fráterre, aki ezt köve-tően lassan eltűnik az agyag-rétegek alatt. Azon az éjjelen senki sem aludt, senki sem mozdult a tajch közeléből, vár-ták, mi fog történni. A gát állta a nyomást. És állja mind a mai napig. A szerencsétlen fráter emlékét pedig a fabódék neve őrzi.

(SOŇA LUŽINOVÁ KÖZLÉSE

ALAPJÁN)

A SELMECI KÁLVÁRIÁRÓL

A Kálvária-domb olyan meredeken szökken a város fölé, hogy a beszédes Scharffenberg nevet kapta a helyiektől. Nem termett meg rajta semmi, csak tüske és bogáncs. Épp ezért Fritz András Lipót, a gazdag bányapolgár ugyancsak meglepődött, amikor Perger jezsuita atya azzal kereste meg, hogy szeretné tőle meg-vásárolni a Scharffenberget.

Már az is módfelett furcsa volt, hogy egy jezsuita a város lege-lőkelőbb protestáns családját kereste fel, éppen ezért Fritz nem is igen értette az atya kérését. Minek lenne neki ez a mihaszna domb? A környező réteket, szántóföldeket ajánlotta inkább neki megvételre. Az atya viszont tartotta magát az ajánlatához, és meg-egyezés nélkül távozott.

Egy hét múlva újra meglátogatta őt az atya, de most sem árul-ta el neki, mire volna neki ez a sziklás, természetlen domb, bár-mennyire is kérlelte őt a bányapolgár. A látogatás megint csak eredménytelenül végződött.

Egy kis idő múltán Perger atya harmadszor is rászánta magát a látogatásra, de mivel Fritz újból csak szabadott, végül elárulta szándékát: a Scharffenbergen Kálváriát készülni építtetni. Erre Fritz állítólag kezet adott az atyának, és azt mondotta, hogy ha ilyen célt szolgál majd a hegy, nem kér érte pénzt, hanem ajándékba adja a katolikus egyháznak, „hadd szolgáljon Isten dicsőségére”.

A jezsuita atya és a protestáns bányapolgár történetéről szóló legendát ezek a szavak zárják: „protestáns adta az alapot, a jezsuita pedig felépítette rajt Selmecebánya legszebben ragyogó gyöngyszemét”.

(HÍDVÉGHY ÁRPÁD NYOMÁN)

A SCHARFFENBERGEN PERGER PÁTER KÁLVÁRIÁT ÉPÍTTETETT

AZ ERÉNYES HAJADON BÖLC S PÉNZESLÁDÁJÁRÓL

A Szent Katalin templom ③ gyönyörű ezüst gyertyatartókkal büszkélkedhetett mindaddig, amíg I. Ferenc császár parancsba nem adta, hogy mindennemű arany- és ezüsttárgy összegyűjtésék és pénz veressék belőle, mivel a franciák ellen készült háborúra. A gyertyatartók egy gazdag és erényes hajadon közbenjárására mégis megmenekültek. Állítólag már mérés alatt álltak, amikor felajánlására, miszerint annyi ezüstpénzt ad értük, amennyit a súlyuk nyom, visszakerültek az eredeti helyükre. A hajadon a beszédes Charitas nevet viselte.

szent katalin templom

A monda szerint Charitas nem tartozott a szép lányok közé, és fiatal sem volt már, ám gazdagságának híre egyre oda-csalta a vállalkozó kedvű fiatalemberket, akik a gondtalan életet előnyben részesítették a szép arcocskával szemben. Ellenben az aggszűz átlátott rajtuk, tudta, mi valódi jövetelük célja. Amikor kérője érkezett, ő maga nem válaszolt neki, csak a pénzesládikójához ment, megkopogtatta a fedelét, és így szólt: „Ládikóm, aranyom, kérőd érkezett, akarod-e férjül?” Fülét a pénzesláda fedeléhez tapasztotta, és úgy tett, mintha hallgatóna, majd ezt mondta a kérőnek: „Sajnos, nem akar férjhez menni”. A kérő számára nem maradt más hátra, mint hogy lógó orral távozzon.

A FÜRDŐZŐ FŐÚR

Bármilyen tekintélyesek, befolyásosak és vagyonosak voltak is a selmecebányai bányapolgárok, a 16. század második felében

akadt a környéken valaki, aki velük is büntetlenül szembeszállhatott. Mégpedig nem pusztán ékes szavakkal, hanem – heves vévérű vitézhez illően – tetteleg is. Ki más is lehetett volna ez a személy, mint a közeli Zólyom várának ura, a kardot és a pennát egyként rendkívüli sikerrel forgató Balassi Bálint.

Történt egyszer, hogy Balassi, aki akkortájt huszonharmadik életévét taposta, Selmecbánya környékén kalandozván felkereste a vihnyeai fürdőt is, hogy ott megfürödjön. Alig kezdte meg a fürdőzést, fiatal bányászfiú jött, és közvetlenül Balassi mellett helyezkedett el. Ezt a vakmerőséget a büszke főúr zokon vette, és megparancsolta szolgájának, hogy ruháit azonnal hozza oda, mert a kellemetlen szomszédságot nem tűrheti. A szolgálta hozta is a ruhát, de az ingét elfelejtette, aminek okán a már különben is erősen felpaprikázott vitéz poeta leírhatatlan szidalmakban tört ki. A bányászfiú nem értette ugyan a magyar beszédet, de a helyzet valószínűleg számára is félreérthetetlen volt, és mert ő is sértve érezte magát, nagyhangon kifigurázta Balassinak a szolgálhoz intézett magyar szidalmait. A nagyteremtésű Balassinak sem kellett több, megragadta a fiút, és alaposan helyben hagyta.

Később aztán kiderült, hogy ez a szemtelen suhanc nem más, mint a dúsgazdag bányapolgár, Rubigallus Pál családjának sarja. A selmeci tanács persze felemelte szavát az ügyben, és elégtételt követelt Balassi Bálinttól. Balassi elismerte tettét, de a rendreutasítást nem tűrhette, s válaszlevelében ekként vágott vissza: „...tudjátok meg, hogy

ily fenyegetőzéssel a ti bányamunkásaitokat (...) illehetitek, de nem engem, a ki töletek cseppet sem félek és titeket nagyon nyomorult embereknek nézlek, a kiket az isten örökös bányamunkára kárhoztatott, a miből nem nagy dicsőség származik rátok, a kiknek híre azon házon kívül, melyben laktok, túl nem terjed.”

Az evangélikus templom a 18. század végéről

Balassinak a fõntiekben persze nem volt igaza, a selmeci polgárok ugyanis messzi földön híresek voltak. Csakhogy mit sem ért a hírnév, a befolyás, mivel látták, megkövetésükre nem számíthatnak, hamarosan nyugodni hagyták az ügyet. 17 év múlva azonban egy jóval nagyobb horderejű garázdaság kapcsán akasztották össze bajuszukat Zólyom csapodár hírben álló urával, s noha ekkor már szívósabbak voltak, az elégtételt mégsem sikerült kiharcolniuk.

Selmecebánya múltjából természetesen még sok más történet elõ lehetne bányászni, és még ezek száma is megtöbbszörözõdne, ha a jellegzetes selmeci figura, Nácko történeteit is felelevenítenénk. A két bányászfigurát, Náckot és Hancot a szájhagyomány tartja életben, és a selmeci *genius loci* egyfajta megszemélyesítõi. A selmeci, illetve hodrusbányai kisémbert sajátos világlátását ábrázolják a jótékony humor eszközeivel. Nácko agyafúrt fickónak tartja magát, büszke bányász mivoltára, egyébként nagyszájú hengegõ, aki, ha arra kerül sor, sohasem a rögös utat választja... hogy a kocsmai verekedésekrõl már ne is szóljunk. Örömet leli abban, ha túljár a hutman eszén, vagy Léna asszonyság szem elõl téveszti õt, és a bányász-kocsmában kereshet menedéket. Olykor talán irigykedõ, ám mindig a józan megoldások embere. Nácko tréfáinak egyedi ízt ad a figura nyelvjárása: a dallamos közép-szlovákiai nyelvjárást sajátos, karcos kiejtéssel használja, amelyet németbõl átvett és szlovákkal fűszerezett bányász-szakkifejezésekkel tüzdel meg. Nácko figurájának sikeres megformálóját Jozef Oswald (a képen).

7 HÍRES SELMECBÁNYAI

EGY KÖLTŐ A CSÁSZÁR SZOLGÁLATÁBAN

Amikor a Szentháromság tér 12 alsó végén álló Rubigallus-ház tetszetős portáljában gyönyörködnek, jusson eszükbe az épület tulajdonosa, Pavol Rothan, akit (latinizált) Rubigallus néven humanista költőként ismerünk, de sikeres bányavállalkozást is magáénak vallhatott. Kõrmõcbányán született 1510 körül, és hazájában az elsők közé

A RUBIGALLUS CSALÁD CÍMERE HÁZUK PORTÁLJÁN

tartozott, akik a wittenbergi egyetemen tanultak, ahol többek között a nagy humanista és vallásreformátor Melanchton tanítványa is volt. Rubigallus irodalmi munkásságának legmeghatározóbb tartalmi jegye: hazája és Európa iránti aggodalom az oszmán birodalom egyre fokozódó expanziója miatt. Protestáns létére (1547-ben és 1548-ban részt vett az ágostai evangélikusok zsinatján) ebben mélyen egyetértett a katolikus császárral, és nemcsak hogy részt vett a törökellenes harcokban, illetve a védelmi rendszer megszervezésében, hanem jelentős kölcsönökkel is támogatta az udvar hadvezetését. II. Miksa császár tanácsosnak nevezte ki Rubigallust, majd élete utolsó évében (1577) Selmecebánya bányafelügyelőjévé tette meg. Rubigallus 1537-ben wittenbergi diákként jelentetett meg egy lelkesítő hangvételű költeményt Querta Pannoniae ad Germaniam (Pannónia kérelme Germániához) címmel, melyben a német vidékekhez szól: legyenek a magyar királyság segítségére törökellenes harcában (ebben a témában még 1545-ben írt egy verses levelet). A Ho-

doeporicon itineris Constantinopolitani (Konstantinápolyi útirajz) című verse régi irodalmunk egyik első verses útirajza, amelyben a magyar rendi delegáció tagjaként szerzett tapasztalatairól ad érdekes beszámolót. Több más műve mellett említést érdemel még Vergilius inspirálta Satyricus című idillikus költeménye. Fontos szerepet vállalt II. Miksa új bányarendelétének megfogalmazásában, amelynek fő célja a bányajog egységesítése volt.

ORVOSTUDOR, VÁLLALKOZÓ ÉS POLITIKUS

Selmecbánya híres szülöttének, Hellenbach János Gottfried bárónak emlékét a Szentháromság téren álló háza, a bányatörvényészek későbbi épülete (Berggericht [10](#); leírását lásd a *7 látónivaló Selmecbányán és környékén* c. fejezetben) őrzi, amely ma a Szlovák Bányamúzeum egyik épülete. 1659-ben született, orvodoktori oklevelét Wittenbergben szerezte. Alma materének nagy dicsőséget szerzett, amikor I. Lipót uralkodót szerencsésen kikúrálta. Az uralkodótól jutalmul kapott vagyon, illetve gazdag öröksége később lehetővé tette, hogy sikeres vállalkozó váljék belőle. Időközben közel került II. Rákóczi Ferenchez, orvosa, sőt, szabadságharcában támogatója lett. Neki köszönhetően aztán 1703-ban főbányagróf, illetve a körmöcbányai pénzverde felügyelője lett, ami a maga korában magas rangnak számított. Rákóczinak pénzre volt szüksége, Hellenbach pedig ezerszáma verette neki a később kétes hírnevű rézpénzt, a libertást, amely fedezet

HELLENBACH BÁRÓ HÁZÁBAN MA A SZLOVÁK BÁNYAMÚZEUM ÁSVÁNYTANI KIÁLLÍTÁSA LÁTHATÓ

hján elértéktelenedett, szinte semmit nem lehetett rajta venni. A bányászok, mivel nem fizették bérüket, nagy ínségben tengődtek, és amikor felkelésben törtek ki, Hellenbach doktor – megfélelkezve hippokratészi esküjéről – véresen megtorolta a lázadást. A szatmári békét követően lengyelországi emigrációba kényszerült, ahonnan csak 1711-ben tért vissza, miután kegyelemben részesült. 1728-ban bekövetkezett haláláig szülővárosában, Selmecbányán sikeres bányavállalkozást vezetett.

A Hellenbach-háznak később is volt jeles lakója. A Bányászati és Erdészeti Akadémia rendes professzora, Delius (Traugott) Kristóf lakott itt, Hellenbach özvegyének bérlőjeként. Selmeceen írta híres bányászati szakkönyvét (Einleitung zu der Bergbaukunst), amely a világon az első bányaműveléstanról foglalkozó tankönyv volt, és az európai egyetemeken több mint száz évig használták.

A SELMECI BÁNYÁSZAT KORSZERŰSÍTŐJE

A selmecbányai bányakamara főgépmestere Hell Máté Kornél nemcsak műszaki találatekénységével járult hozzá a helyi érckitermelés korszerűsítéséhez, hanem a hatalmi önkénnyel szembeálló, bátor férfiúként is sokat tett a bányászat fennmaradásáért.

Hell Máté Kornél (1651–1743) a csehországi Horný Slavkovban (más adatok szerint Körmöcbányán) született. 1693-ban telepedett le Selmecbányán mint a vízemelő-berendezések szakértője. Selmecbányai működése elsősorban a víz elleni, illetve a vízért folytatott örök és ellentmondásos harc jegyében telt. A bányákban folyó nemesfém-kitermelés esküdt ellensége a talajvíz, amely a bányatevékenység beszüntetését is eredményezheti, amennyiben nem tudják azt kiemelni. Hell gépmester három vízikerekes rudasszivattyút helyezett üzembe (stangenkunst vagy selmeci szivattyú néven is ismert), de más bányatechnikai újítása is ismeretes. A tudománytörténet különösen azt értékeli Hell munkásságában, hogy a bányavíz problémáját komplex kérdésként kezelte. Míg ugyanis a föld mélye bővelkedett a vízben,

a bányagépek, illetve az ércfeldolgozás híján volt annak. Hell Máté Kornél Mikovinyi Sámuel segítségével megtervezett és megvalósított egy rendkívül eredeti megoldású víztározó-rendszer. A helyiek által tajchoknak nevezett bányatavak ma is kedvelt kirándulóhelyek (leírásukat lásd a *7 látnivaló Selmecebányán és környékén* c. fejezetben). A tározók vizét az alacsonyabb fekvésű tárnákhöz vezették, ahol előbb a vízkerekes szivattyúk üzemeltetésénél, majd az ércfeldolgozásnál hasznosították.

Miután a Rákóczi-szabadságharc idején a mélyebb tárnákat ellepte a talajvíz, a bányászati tevékenység veszélybe került. Ráadásul Bercsényi generális meg akarta semmisíteni a szeláknai külszíni fejtés berendezéseit. Hellek azonban sikerült őt meggyőznie, hogy a táró vízmentesítésével újraindítható az ércki-termelés. Később pedig, amikor a bécsi udvari kamara a támogatás megvonásáról döntött, Hell elérte az uralkodónál, hogy vízkiemelési tervzetét továbbra is támogassa. Hell műszaki találmányai évi több százezer dukát megtakarítást jelentettek a bányakamarának.

Hell Máté Kornél kapcsán két tehetséges fiát is meg kell említenünk. Idősebb fia Károly József (1713–1789) apja műszaki tehetsége mellett főbányagépmesteri funkcióját is megörökölte, és ezzel együtt a bányagépesítés feladatait is. Először egy hibás, szekrényes vízemelőgépet szerkesztett, majd 1749-ben egy vízoszlopos gépet helyezett üzembe, amely a vízenergia sokkal hatékonyabb felhasználását jelentette. Ő használta először vízemelésre sűrített levegőt, olyan helyeken, ahol a víz hajtóereje nem volt alkalmazható.

Hell Miksa (1720–1790), a fiatalabb fiú csillagász lett. A nagyszombati egyetemen tanított, ahol csillagvizsgálót is alapított. Tudományos munkái mellett Ephemerides... címen csillagászati évkönyvsorozatot is kiadott. 1768 és 1770 között VII. Keresztély dán és norvég király felkérésére Sajnovics Jánossal expedíciót szervezett egy északi-tengeri szigetre. A Vénusz átvonulásának megfigyelése (a Napkorong előtt) a kedvezőtlen időjárás miatt meghiúsult, sikerült azonban a Nap–Föld távolság precízebb meghatározása. Hell Miksát, Selmecebánya jeles szülöttét számos európai tudományos társaság (London, Párizs,

Stockholm, Koppenhága) tagjává választotta, és egy Holdkráter is viseli a nevét.

TUDÓS ELME ÉS A (MŰSZAKI) TETTEK EMBERE

Egy szerény emléktábla őrzi Mikovinyi Sámuel emlékét az Andrej Kmeť utca 10-es szám alatti ház (21) falán, mely szerint itt oktatta diákjait a tudós matematikus és térképész, de őt idézik a nagy alapossággal készített térképei és rézmetszetei, amelyeket elsősorban a polihisztor Bél Mátvás Notitia Hungariae novae historico-geographica című művéből ismerünk.

Mikovinyi Sámuel Czinobányán született 1686-ban. Nürnbergben rézmetszést, Altdorfban és Jénában matematikát, Bécsben pedig kartográfiát tanult. Selmecebányára közel ötvenéves korában került, és sokoldalúan képzett, kiváló matematikus hírében állt. Térképészként saját kartográfiai módszert dolgozott ki. Tipikusan műszaki beállítottságú, gyakorlati ember volt, jó szervezőkészséggel: gátakat épített, ő irányította a Dunán és a Vágon folyó folyamszabályozási munkálatokat. Mária Terézia megbízásából az ő tervei szerint kezdték építeni az új budai királyi várpalotát. Amikor Selmecebányára került, előbb térképeket, tervrajzokat készített a bányakamara megrendelésére, majd 1735-ben megalakította a bányatisztképző iskolát, amely az első felsőfokú műszaki iskola volt az országrészen, és ahol matematikát, fizikát és bányaméréstant oktatott. Különösen nagy súlyt fektetett arra, hogy a bányásznövendékek a gyakorlatban mérjék fel elméleti tudásukat. Továbbra is folytatta bányakartográfiai tevékenységét, tökéletesítette a bányaméréstan módszertanát, közreműködött különböző bányaműszaki berendezések, illetve a víztározó-rendszer tervezésénél és kivitelezésénél.

Később mint a bányakamara mérnöke is részt vállalt különfé-

MIKOVINYI HÁZA EMLÉKTÁBLÁVAL

le, főként vízgazdálkodási tervezetek munkálataiban. 1750-ben halt meg, útban Selmecebányára, amikor trencsényi mérőmunkálatairól hazafelé tartott. Csak kevesen tudják, hogy a berlini Porosz Tudományos Akadémia tagja volt, illetve hogy a Magyar Bányászati és Kohászati Társaság 1950-től Mikovinyi Sámuel nevét viselő emléklapoktat adományozott a szakma kiválóságainak.

A BÁNYABETEGSÉGEK GYÓGYÍTÁSÁNAK ÉLHARCOSA

1873-ban került Selmecebányára a ságvári születésű Tóth Imre orvosdoktor (1844), és 1928-ban bekövetkezett haláláig áldozatos munkával folytatott itt orvosi praxist, elsősorban a szlovák bányászok körében. Nemzetközileg elismert kutatója volt az ún. bányászbetegségeknek, ezzel is hírnevet szerzett a bányaiipar szempontjából a tudományos haladás központjának tekintett Selmecebányának. A bányászok az idő tájt az egészségükkel fizettek a föld alatt végzett munkájukért. A leggyakoribbnak számító bélrendszeri megbetegedést a fonalféreg okozta (akkoriban bergsuchtnak, bányászaszálynak nevezték), de az ólommérgezés és természetesen a tuberkulózis is megkövetelte a maga áldozatait. Mindezt csak tetézte a bányászok körében dívó alkoholizmus. Tóth doktor a betegségek okát elsősorban a bányászok munkakörülményeivel összefüggésben kutatta. A bányászaszályról tanulmányokat adott közre hazai és külföldi szaklapokban. De nem csupán a kutatásnak élt, kitaróan érvelt a munkakörülmények és a higiénés viszonyok javítása mellett, valamint a fertőzést kiváltó okok felszámolását szorgalmazta. Annak ellenére, hogy a bányafelügyelőség nem minden esetben támogatta orvosi ténykedését, a bányászaszály a selmeci bányákban fokozatosan megszűnt, míg más bányavidékeken továbbra is járványszerűen terjedt. Azonban az ólommérgezéses esetek visszaszorítására tett kísérlete, amely költségesebb intézkedéseket igényelt volna, a bányahivatalok kemény ellenállásába ütközött, sőt, kutatómunkájától is eltiltottak. Amikor pedig arra tett javaslatot, hogy a város területén tiltsák be a szeszkimérést, a feldühödött városi tanács orvosi oklevelétől akarta megfosztani...

A BÁNYÁSZAT MEGÚJÍTÓJA ÉS TÖRTÉNETÍRÓJA

Péché Antal nevével Selmecebánya utcáit járva több ízben is találkozhatunk. Először is egy utca őri a nevét (Péchova ulica), ahol a régi közkórház épülete (a közelmúltban érdekes falfestményekre bukkantak itt) és vele szemben az országos cserkészszövetség központi épülete áll, de ellátogathatunk a sírjához is az ún. „úri” temetőbe ¹⁶. Az ő nevéhez fűződik a 19. század második felében zajló nagy jelentőségű bányamodernizációs folyamat, sőt neki volt köszönhető az is, hogy a kritikus időszakban nem szűnt meg a bányászat Selmeceben. Tapasztalt bányaigazgatóként tudta, hogy az ezüst világpiaci árának csökkenése miatt új bányászati lehetőségek felé szükséges orientálódni, vagyis Selmecebányán részben az ólom- és horganyérc kitermelésére kell átállni.

Péché Antal Nagyváradon született 1822-ben, de már tizenhat évesen, a bányászati akadémia diákjaként megismerkedett Selmecebánya girbegurba utcácskáival. Az ifjú bányamérnök már 1844-ben a selmecebányai bányaüzemek vezetőjévé vált, később pedig lehetősége nyílt, hogy az egész monarchia területén tapasztalatokkal, új ismeretekkel gazdagodjon, amelyeket aztán 1873-tól, huszonhat éven át betöltött bányaigazgatói funkciójában is sikeresen kamatoztatott. Közreműködött új fúrógépek és -berendezések tervezésénél, ő maga pedig megalkotott egy szállítókast befogó berendezést, valamint kidolgozott egy új módszert a bányatérképek megszerkesztéséhez, mely módszert külföldön is használni kezdtek. Mindemellett feldolgozta a térségben folyó bányászati tevékenység történetét, amelyet három kötetben adott közre (további munkái unokái gondozásában jelentek meg 1967-ben). 1879-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Nyugalomba vonulása után is Selmecebányán maradt, egészen 1895-ben bekövetkezett haláláig.

A SELMECI TÁJ FESTŐJE

A szlovák művészettörténetben Selmecebánya és Jozef Kollár neve elválaszthatatlanul összefonódott, hiszen a festőművész, diák-

JOZEF KOLLÁR: TÉLI PIAC SELMECBÁNYÁN, OLAJ, 1936

éveit leszámítva, egész életét (1899–1982) Selmecebányán élte le. Idősebb selmecebányaiak ma is szívesen megmutatják az érdeklődőknek a város fölötti dombon álló házat és kertet, ahol a művész élt és dolgozott, a nevét viselő galériában (leírását lásd a *7 látnivaló Selmecebányán és környékén* c. fejezetben) pedig az életmű nagy része mindenki számára megtekinthető.

Műveinek állandó és legfontosabb motívuma a selmeci táj és a város: jellegzetes kacskaringós utcácskák különböző perspektívából ábrázolva, piaci hangulatok, tavaszi, nyári és téli kertek – hol komor, borongós tónusokban, hol pedig napfényben ragyogva...

A tudomány, a technika és a humán kultúra Selmecebányához kapcsolható személyiségei közül említsük még meg a jeles humanista drámaíró, Pavol Kyrmezer, vagy az evangélikus líceum professzorai közül Daniel Lichardot és Samuel Ormist, valamint a nagy szlovák romantikus költőt, Andrej Sládkovičot, illetve a volt selmeci magyar diákokat: Petőfi Sándort és Mikszáth Kálmánt. A 20. század írói közül Selmecebányához kötődnek még Jozef Horák, Anton Hykisch, a festőművészek közül pedig Jaroslav August és Gwerk Ödön. Itt született a Beatles-együttes híres fotója, Dežo Hoffmann, az ipari szakközépiskola laboratóriumában végezte kísérleteit a cseh kémiai Nobel-díjas, Jaroslav Heyrovský...

7 SELMECBÁNYAI CSODA

Miként az ókorak is volt hét csodája, Selmecebányának is megvannak a maga csodái – ezek azonban, az igazat megvallva, csak selmeci léptékű csodák, egyedi színezetűek. De ha az ide látogatók nem ismernék meg őket, szegényebben távoznának Selmecekről...

SZENT PÉTER ÉS PÁL CSODÁJA

Szent Pétert és Pált minden évben hó borítja – tartja a helyi mondás, ám aki ismeri Selmecebánya klimatikus viszonyait, minden bizonnyal elcsodálkozik ezen az anomálián. Hiszen Péter és Pál ünnepe az iskolai tanév végét, a nyár kezdetét jelzi! Ezért tűnik talán hihetetlennek ez a selmeci csoda. Amennyiben valaki mégis fogadást kötne e nyári havazást illetően, a fogadást minden bizonnyal elveszítené. Ez esetben ugyanis nem az említett szentek ünnepéről van szó, hanem a németek templomának is nevezett Nagyboldogasszony plébániatemplom 4 homlokzatát díszítő Szent Péter és Pál szobrára gondolnak a tréfáskedvű helyiek. Mert ha Selmecebányán éppen havazik, és mindent vastag hótakaró borít, olyankor, bizony, Szent Péter és Pál szobra is csinos hókontösbe öltözik.

A VÁROSHÁZA TITOKZATOS ÓRAMUTATÓI

Amennyiben valaki a városháza toronyóráján szeretné megállapítani a pontos időt, egy kis meglepetéssel kell számolnia. A toronyóra mutatói távolról sem azt az időt mutatják, amire számítanánk, és csak akkor ütünk a homlokunkra, amikor valaki elárulja nekünk a selmeci titkot: az óra mutatóit megcserélték; a nagymutató az órákat, a kismuta-

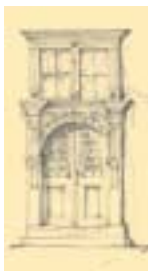
tó pedig a perceket mutatja. Tehát ez sem igazi selmeci csoda. Még a XVIII. századi átépítés során történt az eset, és többféle magyarázattal is szolgálnak a helyiek. Az egyik szerint az órásmester hazájában ilyen szokás dívott. Egy másik nézet szerint az órásinas feladata volt a mutatók felhelyezése a városháza szigorú urainak felügyelete mellett, aki izgalomban a mutatókat felcserélte. A hibát pedig csak akkor fedezték fel, amikor az óráskok elhagyták a várost... De még egy változattal szolgál a szájhagyomány: a város urai úgy ítélték meg, hogy mivel az óra hosszabb a percnél, a hosszabb mutatót őt illeti meg.

A KÉMÉNYHEZ KIKÖTÖTT KECSKE

Selmecebánya szegények lakta részein egykor sok kecskét tartottak, és mint tudjuk, a kecske nagyon falánk, ám igénytelen állat, elég, ha kikötjük valahol a kert hátuljában. Az ám, csak hogy Selmeceben a kertek igen meredek hegyoldalon vannak, sokszor a háztetők magasságában. Ezért a gazda bátran megtehette, hogy a kéményhez kötötte ki a kecskéjét legelni. Ezzel nemcsak hogy karóra nem volt gondja, hanem a kecske is jóllakott és a szomszéd káposztája is megmaradt.

FÖLDSZINT AZ EMELETEN, EMELET A FÖLDSZINTEN

A selmeci házak rendkívül tagolt telkeken épültek, ezért gyakran előfordul, hogy az utcáról betérve egy házba, az első, illetve második emeleten találjuk magunkat, ahonnan még lépcső vezet a földszintre. Aki nem hiszi, győződjön meg róla a saját szemével a város központjában. A Szentháromság téren álló Oberaigner háznak két bejárata van, az Óvár utcán **19** belépvén a hátsó traktus első emeletén vagyunk, a tételőlőli bejárat viszont az első traktus földszintjére vezet.

AZ OBERAIGNER-HÁZ
KAPUJA

A HÍDON FOLYÓ VÍZ CSODÁJA

Hidakat azért emelnek az emberek az egész világon, hogy a folyókán, a patakokon átkelhessenek. Selmeceben ez is megfordítva volt: a hídon folyt a víz, alatta pedig az emberek és a szekerek közlekedtek. Hajdan a Goldbachba vezető út fölött akvaduktot építettek, ezen folyt a víz Goldbachból Selmece. Így keletkezett egy újabb selmeci csoda. A Goldbachba vezető út bal oldalán ma is láthatjuk az akvaduktot, de már sajnos „kiszáradt mederrel”.

HOGY KERÜL A BIKA A KÉMÉNYBE?

Láttak-e már valaha akkora kéményt, hogy egy bika kényelmesen elférjen benne? Selmeceben ez is lehetséges. Csakhogy nem egy lakóház kéményére kell gondolni, hanem a bányatelepek légaknáira, mert ezeket is kéményeknek nevezték hajdan. Hogyha egy ilyen légaknába egy legelő állat véletlenül beleesett, odalent kellett töltenie az éjszakát – önerőből a hatméteres mélységből képtelen lett volna kijutni, a bányamentőknek kellett beavatkozni. Sokak ámulatára a testes jószág nagyobb megrázkódtatás nélkül, épp bőrrel megúsza a balesetet, mihelyst lábra állt, nagy étvágyal fogott hozzá a legelésnek, mintha a kéménybeli éjszaka feledhető epizódja lett volna bikaéletének...

MÉG EGY SELMECBÁNYAI ÓRACSODA

A selmecebányai újvár (Leányvár) valójában megfigyelőhely volt, őrtornyából idejében észre lehetett venni a hivatlan vendégek közeledtét. A 16. és 17. Században dél felől gyakran fenyegették oszmán török csapatok a vidéket. Nem csoda, hiszen az aranyban, ezüstben gazdag bányavárosoknak ellenállhatatlan vonzerejük volt. A város urai a város biztonsága érdekében őrt állítottak az újvár tornyába, akinek negyedóránként harsonaszóval kellett jeleznie, hogy feladatához híven éberen őrködi, és a várost nem fenyegeti veszély. Így lett Selmecebányának eleven órája. Ma már harsonászó helyett a városháza toronyórájának hangrangjátékában gyönyörködhetünk minden egész órában.

7 SELMECI

ÉTELKÜLÖNLEGESSÉG

A hagyományos selmeci ételek egyszerű hozzávalókból készültek, elkészítésük sem igényelt különös fortélyokat. A receptek feltehetően a bányászcsaládok konyhájából indultak útnak, hogy aztán a polgárházak főzési szokásaival keveredjenek; mi ebben a formájukban ismerjük őket. Az ételeknek természetesen számos változata él, és a szélesebb környéken is ismerik őket. A teljesség igénye nélkül válogattunk, abban a reményben, hogy miután otthon elkészítik specialitásainkat, visszaidéződnék Önökben a selmecbányai emlékek...

SELMECI TROKSÁR

Hozzávalók:

500 g finom liszt, 175 g vaj, 2 dl meleg tej, 30 g élesztő,
1 tojás, 300–350 g tepertő (attól függően, mennyire zsíros), csipetnyi só, köménymag

Elkészítése:

A lisztet összedolgozzuk a vajjal, tejjel, élesztővel és a sóval (előzetesen kovászt is készíthetünk), a tésztát jól kidagasztjuk, majd meleg helyen kelni hagyjuk. A megkelt tésztát lisztezett táblán kb. 2 cm vastagra nyújtjuk. Az apróra darált tepertőt három egyenlő részre osztjuk. Az első adagot a kinyújtott tésztára szórjuk, majd cipót formálunk belőle, amit kis ideig (kb. 15 percig) állni hagyunk. Ezt a műveletet még kétszer megismételjük, az utoljára kinyújtott tésztát zsiradékkal kikent tepsire tesszük, felületét kés élével rácsosra vagdaljuk, megszórjuk köménymaggal, tojásfehérjével megkenjük, végül előmelegített sütőben 180 °C-on készre sütjük. Melegen az igazi.

(A 92 ÉVES MÁRIA OSVALDOVÁ RECEPTJE)

BURGONYASTERC

Hozzávalók:

1 kg burgonya, 300 g búzadara vagy daraliszt
1 nagy fej hagyma, kevés zsiradék, só

Elkészítése:

A megtisztított burgonyát karikákra vágjuk, és félpuhára főzzük. Leszűrjük, de a főzővizet félretesszük. Az összetört burgonyához hozzákeverjük a darát vagy a lisztet, hogy kását kapjunk belőle. Ha a kása túl sűrű lenne, a burgonya főzővizével felhígítjuk. A kását takaréklángon 5–10 percig főzzük, majd hozzáadjuk az apróra vágott, majd aranyárgára pirított hagymát, és jól elkeverjük. Tálaláskor még meglocsoljuk a hagymás zsiradékkal.

(KAROL MELCER KÖZLÉSE)

**BUGÁRBAB-FŐZELÉK AVAGY
A SZEGÉNYEK ELEDELE**

Hozzávalók:

500 g bugár-bab (nagy szemű tarkabab), néhány szem burgonya, 1 dl tej, finomliszt, só, cukor, ecet

Elkészítése:

Az átválogatott, megmosott babot hideg vízben kb. 10 órán át (legjobb éjszaka) áztatjuk, de a vízből csak annyit teszünk rá, hogy épp ellepje a babot. A babot az áztatóvízben puhára főzzük. A főzési idő vége felé, amikor már a bab majdnem megpuhult, hozzáadjuk a megtisztított és kockára vágott burgonyát. Ha már a bab is és a burgonya is megpuhult, a tejben simára kevert lisztet behabarjuk. Készre főzzük, cukorral és ecettel ízesítjük.

(KAROL MELCER KÖZLÉSE)

NUDLFANC

Hozzávalók:

rétesliszt, darált dió, vaj, 1 tojás, szilvalekvár, só

Elkészítése:

A liszthez hozzáadjuk a tojást és a sót, majd (víz nélkül!) tésztát gyúrunk belőle. A tésztát kinyújtjuk, széles metéltet készítünk belőle, majd forrásban lévő vízbe dobjuk, és 4–6 perc alatt puhára főzzük. A leszűrt főtt tésztát olvasztott vajjal meglocsoljuk, darált dióval meghintjük, és szilvalekvárral kínáljuk.

(PAVOL BALŽANKA KÖZLÉSE)

BACEKICHEL AVAGY A PÉKEK SZÉGYENE

Ezt az ételt a selmeci pékek készítették, hogy a félresikerült, eladhatatlan péksüteményt hasznosítsák.

Hozzávalók:

tetszés szerint kifli, cukor, vaj, mák vagy juhtúró

Elkészítése:

A kifliket felkarikázzuk. A vízből és cukorból szirupot főzünk, majd (a kiflik mennyiségétől függően) feloldjuk benne a vajat, és a kiflikarikákra öntjük. A tetejét őrölt mákkal szórjuk meg, aki viszont sósan szereti, az a mákot juhtúróval pótolhatja.

(ANTON GREGUSS KÖZLÉSE)

SELMECZI MÉZESKALÁCS

Hozzávalók:

*200 g finomliszt, 6 tojás, 50 g mazsola, 200 g méz
60 g narancshéj, 1/2 kávéskanál szódadibikarbóna
őrölt fahéj, porcukor*

Elkészítése:

A felmelegített, folyékony mézben elkeverünk négy tojássárgá-

ját, hozzáadjuk a szódadibikarbónát és egy kis őrölt fahéjat. Fél óra elteltével hozzáadjuk a mazsolát és narancs reszelt héját is. Hat tojásfehérjét kemény habbá verünk, belevegyítjük a masszába, majd a lisztet is hozzákeverjük. A sütőlemez zsiradékkal alaposan kikenjük, liszttel meghintjük, és beleöntjük a tésztát. Előmelegített forró sütőben kb. egy órát sütjük. Másnap felszeleltjük, és porcukrot szitálunk rá.

(KLÁRA JANDOVÁ KÖZLÉSE)

KRAMPAMPULI

1. változat

Eredeti selmeci bányászkrampampuli

Hozzávalók:

*1 l vodka (vagy tiszta szesz), füstölt szalonna
2 evőkanál kristálycukor*

Elkészítése:

A szalonnát apró kockákra vágjuk, és egy serpenyőben takaréklángon megpirítjuk. Amikor már a szalonnapörcc pirulni kezd, hozzáadjuk a vodkát (vagy a 200 ml vízzel hígított tiszta szeszt) és a két evőkanál kristálycukrot. Megvárjuk, míg újra forrásnak indul, majd levesszük a tűzről (nem szabad tovább főzni!). Melegen kínáljuk.

2. változat

Eredeti selmeci krampampuli nők számára

Hozzávalók:

1/2 liter rum, 150 g kristálycukor, 125 g vaj

Elkészítése:

A felolvasztott vajból és cukorból lágy karamellt készítünk, ráöntjük a rumot, és forrásig hevítjük, majd levesszük a tűzről. Melegen kínáljuk.

(KAROL MELCER KÖZLÉSE)

7 SELMECBÁNYAI SÉTA- ÉS TÚRAÚTVONAL

A Selmecbányán és közvetlen környékén általunk javasolt hét kirándulási útvonal csupán töredéke azoknak a séta-, gyalogtúra- és kerékpártúra-útvonalaknak, amelyeket Selmecbánya kínál látogatóinak. Tehát távolról sem mindenre kiterjedő útikalauz ez, inkább csak az első tájékozódást segítő kivonat utmutató. Segítségével könnyebben el lehet igazodni az aprólékos útleírásokban és egy alapvető térképzet kialakítására is alkalmas, hogy ily módon aztán turistaélményeinek mindenki a saját maga számára legvonzóbb egyvelegét állíthassa össze.

SELMECBÁNYA LEGLÉNYEGESEBB LÁTNIVALÓI

Tartama mintegy 3 óra. Városnéző séta, amelynek során megismerheted és megtekintheted szinte minden, amit Selmecbányán érdemes megismerni és megtekinteni.

A városnéző séta a Szentháromság térről indul. A tér domináns építménye az a Szentháromság-szobor, melyet az 1710-es pestisjárvány megszűnésének emlékére állítottak. A teret 15. és 16. századi patríciusházak szegélyezik. Pompájukkal még ma,

BÁNYÁSZMISE A SZENTHÁROMSÁG-SZOBOR ELŐTT (PESTISOSZLOP A 18. SZÁZAD KÖZEPÉRŐL)

évszázadok múltán is eredeti tulajdonosaik, a bányapolgárok és -kereskedők, a waldbürgerek és ringbürgerek gazdagságát hirdetik. Néhány ezek közül a házak közül már a múltban is közcélokot szolgált, például a tér bal oldalának elején álló Hellenbach-ház, ahol hajdan a Bányatörvényszék (Berggericht) ¹⁰ székel. A bal oldali ház sor el-

A KLOPACSKA TAGOLT TORNYA; HÁTTÉRBE A VÁROS DÉLI RÉSZÉ A KÁLVARIAVAL

ső épületében régebben plébániának, majd pedig a Bányászati Akadémia Erdészeti Tanszékének adott otthont. Megkülönböztetett figyelmet érdemel a bányavállalkozó Rubigallus-család háza ¹² is (ma városi művelődési ház).

A fényűző polgárházak között felfelé haladva a téren elhaladunk az evangélikus líceum ²⁰ jobb oldalon álló, rekonstrukció előtt álló épülete előtt, amelyben több jeles személyiség mellett a nagy szlovák romantikus költő, Andrej Sládkovič, valamint Petőfi Sándor és Mikszáth Kálmán is tanult. A líceum épületét elhagyva letérünk balra, az Óvár utcára, amelyen eljutunk az Óvárhoz ¹ (részletes leírását lásd a 7 selmecbányai műemlék című fejezetben). Az Óvartól terméskő lépcsősoron jutunk le újból a városba, ahol jobbra fordulva a Klopacska (lármafa) felé vesszük az irányt. Jelenleg hangulatos teaház található itt, ám régen a Klopacska tomyában elhelyezett jávordeszka kopogtató hangjával hívták munkába a bányászokat (azért helyezték el olyan magasan, hogy a hangja a város minden részébe elhallatszon). Hajdan itt székel a bányászszegélyező pénztár, sőt még börtön is volt benne.

A Klopacskatól csupán néhány percnyi séta a messzebről is jól látható Újvár (Leányvár) ² (részletesebben lásd a 7 selmecbányai műemlék című fejezetben). Innen az amfiteátrum mellett, az Újvár utcán (Novozámocká) indulunk újból lefelé, és az iskola épülete mellett jobbra kanyarodunk egy szűk járdára; ez később balra kanyarodik és egy hosszú, odébb már házaktól övezett

lépcsősorban folytatódik, amely aztán az A. Kmeřről elnevezett főutcába torkollik. Az ilyen járdák és lépcsősorok igencsak jellemzőek Selmecbányára. Hihetetlenül sűrű hálózatukkal összekötik a sikátorokat és utcákat, jelentős rövidítések lehetőségét teremtve meg így, s noha meredekek, gyakran lehet rajtuk öreg selmeciekkel találkozni, akik lassan, lépcsőről lépcsőre araszolva tartanak hazafelé a boltból vagy a templomból. Ezeknek a romantikus utacskáknak minden pontjáról más arcát mutatja a város. A főutca a lejtő irányában később két ágra szakad; mi a felső ágon folytatjuk utunkat. A természettudós Andrej Kmeř szobrától már jól látható a Kammerhof (Kamaraház) 6 homlokzata – ma a Szlovák Bányamúzeum található benne (részletes leírását lásd a 7 selmecbányai műemlék című fejezetben).

Az egykori Katolikus Egylet épületétől (előtte jezsuita kolostor) jobbra, az Andrej Kmeř-szobor fölött, Hell-ház 23 maradványai (az unikumnak számító hajdani postakocsi-állomás és fogadó) mellett elhaladva a botanikus kert kapujához érünk, amelyen áthaladva megtekinthetjük az egykori Bányászati és Erdészeti Akadémia, a világ első műszaki főiskolájának négy épületből álló épüleategyüttesét (részletes leírását lásd a 7 selmecbányai műemlék című fejezetben). A botanikus kert kiépítése a 19. század harmincas éveiben kezdődött, és az erdészeti tudományok oktatását szolgálta. Mintegy 250 féle környékünkön, illetve a föld távoli tájain honos fajtával találkozhatunk itt, ebben az éghajlati övezetben igen figyelemreméltó például a mamutfenyők és a cédrusok jelenléte.

KIRÁNDULÁS A KLINGER VÍZTÁROZÓHOZ

Tartama 1,5 óra; közepesen igényes túraútvonal, a selmeci táj jellegzetes szépségeivel.

A Klinger víztározóhoz való kirándulás már hosszú évek óta a legkedveltebb turistaprogramok közé tartozik mind a selmecbányaiak, mind a város látogatóinak körében. Ez az útvonal lehetőséget nyújt a város természeti környezetbe való példátlanul szerves betagozódásának megfigyelésére.

Kirándulásunk kiindulópontja a Szentháromság tér. A város háza előtt rátérünk a Sládkovič utcára. Az utca – mely fölött jobbról a Klopacska (lármafa) 7 látható – a hajdani Havas-Boldogasszony templom 5 mellett húzódik fölfelé, a külső városfal utolsó épségben megmaradt emléke, a barokk átépítésű reneszánsz Piargi (Hegybányai) 24 kapuhoz. Miután a kapun áthaladtunk, egy meredekebb útszakaszon folytatjuk utunkat jobbra, a temető mellett az útkereszteződésig (jobbra tenispályák). Az útkereszteződésben rátérünk a piros jelzésű turistaösvényre, mely az erdőn át egészen a Klinger víztározóig (tajchig) vezet bennünket.

A víztározót 1759-ben építették. Vize a Zsigmond akna szivattyúit hajtotta. A 20. század elején kedvelt kirándulóhellyé vált. A selmecbányaiak fürödni jártak ide.

Ha kirándulásunknak nem célja a fürdés, átmegyünk a védőgáton, és fölkaptatunk az ösvényen az útra, melyen kényelmes tempóban nagyjából félóra alatt egy régi bányásztelepülésre, Felső Rovnára (Horná Roveň) érünk. Itt a tűzoltószertárral szemben jobbra kanyarodunk, ahol nemsokára véget ér az aszfaltút. Itt táruel élénk Rovna akna elhagyott bányüzeme. Jobbra úti célunk, a rovnai kálvária tűnik fel, amelyen három kereszt sziluettje látható. Egy ősi hársfaallé vezet feléje, melyet a keresztút kőből emelt stációi szakítanak meg, rajtuk félig széjjelmállott domborművek és feliratok láthatók.

A FELSŐROVNAI KÁLVÁRIA

A VÖRÖS KÚT (ČERVENÁ STUDŇA) – RICHNÓ (RICHNAVA) KÖZÖTTI GERINCTÚRA

Tartama mintegy három és fél óra. Majdnem klasszikusnak mondható turistaútvonal a gerinctúrák minden előnyével.

Ennek a gerinctúrának a különlegessége az a gyönyörű kilátás, amely a selmecebányai kalderára nyílik (kaldera – vulkánnak beomlott, üstszerűvé vált egykori krátere); a gerinc másik oldala felé pedig az egészen a Garamig húzódó mély völgyekben, valamint a Kőrmöci hegység, illetve a nyugati horizonton kirajzolódó Vtáčnik hegyhátaiban gyönyörködhetünk.

Kirándulásunk kiindulópontja a Vörös kút hegynyereg (sedlo Červená studňa). Itt találjuk a Staré Mesto tanösvény első információs tábláit is. Innen vagy a jobb felé tartó úton vagy a balra tartó meredekebb turistaösvényen haladunk tovább a Vörös Kútnál (Červená studňa) található tóig, illetve a műutak kereszteződéséig. Ez a hely két tanösvény kiindulópontja. Innentől a piros turistajelzést követjük, amely végigvezet a hegygerincen egészen a richnói tavak fölötti Peciny hegynyeregig (sedlo). Ez a gerincútvonal eleinte párhuzamos egy geológiai tanösvénnyel. Az itt felállított szemléletes információs táblák segítségével meggyőződhetünk, milyen összetett is a Selmeci hegység geológiai felépítése. Miután a piros jelzésen haladva elértük a hegygerincet, mindkét irányba páratlanul lenyűgöző kilátás tárul elénk: Selmecebányát szinte megdöbbentő magasságból, mintegy madárperspektívából láthatjuk, míg a másik irányban megnyugtató látkép nyílik az alattunk elterülő tájra, a völgyekre s a völgyek mélyén gyöngyszemekként csillogó víztározókra. Szemben velünk pedig a Szitnya magasodik.

A Peciny hegynyegről több irányba is folytathatjuk utunkat. Az edzettebb természetjárók a kék jelzésen haladva eljuthatnak a Szitnya csúcsára is, akit viszont kimerítettek a kaptatók, kényelmesen legyalogolhat a richnói tóhoz, hogy ott frissítő lábfürdőt vegyen. Aztán már csak a legközelebbi autóbust kell megvárnia, hogy visszatérjen Selmecebányára.

A TERÉZIA TELÉR TANÖSVÉNY

Tartama 2–3 óra; az útvonal jobbára a szintvonalak mentén halad, ahonnan szép kilátás nyílik a tájra.

Selmecebánya környéke szemléletes példája annak a hatásnak, amelyet az ember gazdasági tevékenysége gyakorol a tájra. E vidék egyként láttatja a bányászokat mint a természeti környezet rongálót és együttalakitót. Ahhoz, hogy erről a kettősségről képet alkothassunk, elegendő figyelmesen végigjárni a Selmecebányai Természetvédelmi Területen áthaladó Terézia telér tanösvényt. Már 1964-ben elhelyeztek itt öt információs táblát, melyek a régi bányaművekről nyújtottak ismereteket. Csehszlovákiában ez volt az első tanösvény.

Ennek a túraútvonalnak a kiindulópontja a Vörös Kút nyereg (lásd a Vörös Kút – Richnó közötti gerinctúra fenti leírását). Ezen a helyen három tanösvény találkozik: a Staré Mesto nevezetű, a geológiai és ez, amelyet alább ismertetünk. Emellett turista- és kerékpár-útvonalak kiindulópontja is a Vörös Kút. A Terézia telérről elnevezett tanösvény végigjárása fizikailag nem különösen igényes, viszont rendkívül tanulságos.

A tanösvény útvonalán 16 megállóhelyet érintünk, megtekintjük a környék bányászati tevékenységre utaló legkorábbi maradvá-

A TANÖSVÉNY ÚTVONALÁN INFORMÁCIÓS TÁBLÁK TALÁLHATÓK

nyait, és útba ejtjük az Ottergrund víztározót is, amely az egész vízmű-rendszer legmagasabban fekvő tározója. Időről időre lenyűgöz majd bennünket a Selmecebánya történelmi központjában álló polgárházak csoportjaira nyíló festői kilátás, melyeket mindkét oldalról a bányászok piciny házacskaí öveznek.

Igaz ugyan, hogy a tanösvény fő témája a bányatevékenység és annak a tájra gyakorolt hatása, azonban a térség botanikai értékeiről és érdekességeiről is képet kaphatunk. Például a melegt kedvelő és a magashegyi növény- és fajok keveredéséről, az új fajok telepítéséről azokon a területeken, ahol az erdők a bányászati tevékenységhez szükséges faanyag intenzív kitermelése miatt erősen megritkultak, a régi selmecebányaiaknak a meredek hegyoldalak termővé tételét célzó merész kísérleteiről, a parcellákról, melyek a természettel vívott hiábavaló küzdelem feladását követően hamarosan hegyi legelőkké alakultak át.

Kis szerencsével megpillanthatunk néhány értékes foltos szalamandrát is, de őzeket egészen bizonyosan megfigyelhetünk, hiszen ők még az erdőhöz közelebb fekvő városi kertekbe is gyakran lemerészkednek. És mindehhez a mindenütt jelenlévő madárdal. Derült időben még az Alacsony-Tátra gerince és a Poľana csúcsa is fölbukkan a párából.

A GOLDBACHI KERÉKPÁRTÚRA- ÚTVONAL

Mintegy 20 kilométeres útvonal, mely két óra alatt végigkereskedhető. Különösebb edzettséget nem igénylő, élményekben annál gazdagabb kerékpár-kirándulást ígér.

Kiindulópontunk Selmecebánya alsóvárosa (a Krížovatka tér az autóbusz-pályaudvarral). Először Banský Studenec (Kolpachy, eredetileg Goldbach régi bányásztelepülés mai neve ez) irányába kerekedünk felfelé a kaptatón. Már jóval a város határán túl elhaladunk a kosihýbli arborétum mellett (régábban a Bányászati és Erdészeti Akadémiához tartozott, jelenleg az Erdészeti Kutatóközpont kutatásait szolgálja). A szép erdei út egészen Banský Studenecig (Goldbach) vezet. Az autót annak a hajdani bányaárokknak a vonalát kopirozza, amely a Goldbachi tározóból ve-

zette a vizet a selmecebányai bányaüzembe. Áthaladunk Goldbachon, aztán a település felső végén, az autóbusz-megállónál letérünk balra, egy alsóbbrendű aszfaltútra. Mintegy 500 méter megtétele után útkereszteződéshez érünk. Ha szeretnénk megfürdeni a goldbachi tavak valamelyikében, itt balra kanyarodunk, a Bačikstav vállalat nyaralója felé. Ha azonban folytatni szeretnénk utunkat, egyenesen haladunk tovább. A Dinas nevezetű nyaraló mellett lassan elérkezünk az emelkedő végére, ahonnan megéri szíjjeltekinteni. Alattunk terülnek el ugyanis a goldbachi tavak. Az út után balra, az Anderloch hegy oldalában vezet tovább. Egy hosszabb lejtős útszakaszt követően el-mellőzünk egy forrást, melyből jó minőségű ivóvizet nyerhetünk. A túraútvonal ezt követően enyhén hullámos, de miután elhagytunk egy kis erdészházat, nemsokára az utolsóelőtti jelentősebb emelkedő vár ránk. Miután ezt leküzdöttük, mintegy száz méter megtétele után a Kysihýbel tanösvény keresztezi utunkat. Menetirányunktól mintegy 150 méterre jobbra található egy műszaki műemlék – egy földalatti andezitfejtő. Innen származik az a vörös terméskő, amelyből számos selmecebányai épületet építettek. Visszatérünk az útra, és egy hosszú lejtőn leereszkedünk Kysihýbel'be. Itt a 19. század végén halastavakat létesítettek, amelyekben az akadémia hallgatói végeztek kísérleteket a haltenyésztésnek a környező víztározókban (tajchokban) történő meghonosításával kapcsolatban. Az erdészlaknál balra kanya-

A GOLDBACHI TÁROZÓ GYÖNGYSZEMKÉNT CSILLOG A HEGYEK KOSZORÚJÁBAN

rodunk, és visszatérünk arra az útra, amelyen Goldbach (Banský Studenec) felé mentünk. A kör(út) ezzel bezárult: saját korábbi nyomunkon ellenkező irányba haladva, kellemes fáradsággal tagjainkban visszatérünk Selmecebányára.

A SZITNYAI KERÉKPÁR-KÖRTÚRA

Az útvonal mintegy 50 kilométer hosszú; gyenge forgalmú, aszfaltozott utakon vezet. Egy közepesen edzett kerékpáros 3,5–4 óra leforgása alatt végigkerekkezi.

Tipikus kerékpártúra-útvonal, amelyen a selmecebányai kerékpárosok a téli lustálkodást követő minden tavaszon felmériк erőnlétüket. Selmecebányáról indulunk a Léva (Levice) felé vezető műúton. A Peciny nyeregnél, a nagy vindsachtai víztároló fölött Počúvadlo felé kanyarodunk. Nemsokára megérkezünk a Počúvadloi tóhoz, ahol a régió valószínűleg legnagyobb turistaközpontja található. Az útvonal ezt követően Počúvadlo, Baďan, Klastava és Beluj településeken vezet keresztül, tehát dél felől kerüli meg a Szitnyát (Sitno). Ezeket a falvacskákat még a 13. században, a környék kolonizációjának idején alapították. A népi építészet érintetlen formában fennmaradt emlékei, lakosainak nyugodt, a nyári délutánokon egyenesen álmos életmódja szinte balsamként hat korunk hajszott emberének lelkére. Belujból Preňčov felé folytatjuk utunkat, és felkanyarodunk a Selmecebánya felé vezető műútra. Körülbelül 3 kilométerrel Preňčov község után meg állhatunk a kitűnő vizű Samaritán forrásnál. A frissítőt követően a széles völgyben lassú emelkedőn haladunk a közeli Szentantál (Svätý Anton), ahol aztán a kastélylátogatásra (lásd a *7 látnivaló Selmecebányán és környékén* c. fejezetet) már nyugodtan hosszabb időt is rászánhatunk, hiszen túránk végpontja, Selmecebánya innen már csak egy kőhajításnyira van.

BÁNYÁSZCSAPÁSOKON HODRUSBÁNYÁIG

Érdekes útvonal a letűnt bányászdicsőség emlékeivel. Tartama mintegy 4,5 óra. A Mindenszentek nevű bányába való

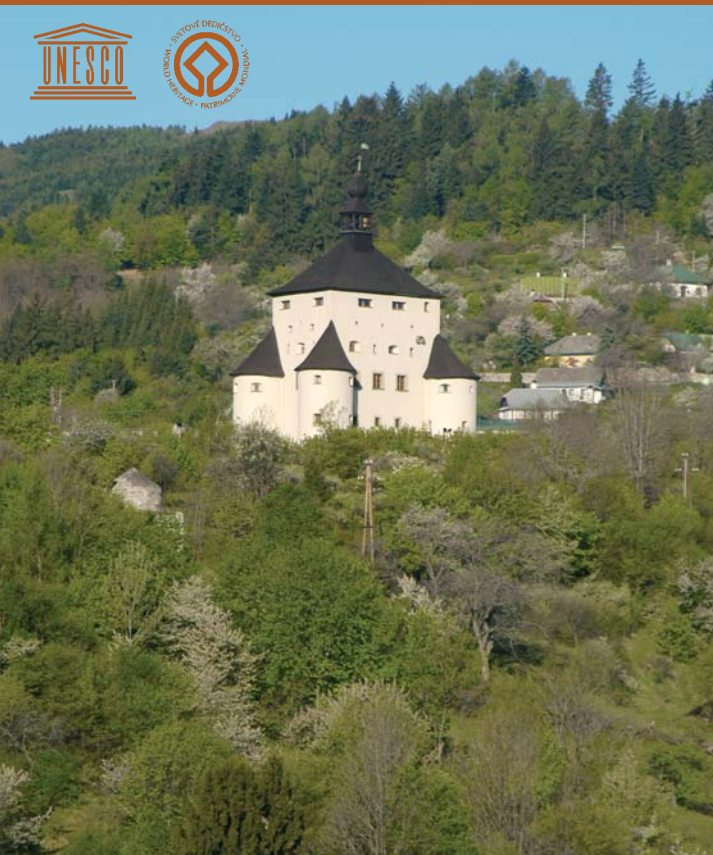
leereszkedés csupán előzőleges bejelentés után lehetséges – ez ügyben Selmecebányán szükséges érdeklődni.

Ez a túraútvonal is a Vörös Kút hegynyeregről (sedlo Červená studňa) indul (megközelítésének leírását lásd a gerinctúra leírásánál). Innen a Žarnovicára vezető műúton indulunk el, és az Andrej Kmeř sétányként ismert kék jelzés mentén haladunk. Mintegy 700 méter megtétele után letérünk balra, és a kikövezett úton áthaladunk a Meleg Patak (Teplý potok) nevezetű térségen. A kék jelzés a Selmecei hegység oldalgerince mentén vezet, amely a vihnyei és a hodrusbányai völgyet választja el egymástól. Nagyjából két kilométer megtétele után érünk a Hadová tanyához, ahonnan a Rumplovská tanya felé haladunk tovább. A két tanya között nagyjából félúton, egy út menti fészületnél balra, a völgy felé kanyarodunk, s mintegy 500 méteres kitérőt teszünk a Rabenstein sziklaszirthez, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a hodrusbányai völgyre. A kőszirt környékén tekinthetjük meg a völgyben folyó bányászati tevékenység legrégebbi emlékeit.

Visszatérünk a kék jelzésre, és a Rumplovská tanyától a Kerling hegy csúcán álló kápolnáig haladunk. Ezen a helyen terült el Karlík (Kerling) régi bányásztelepülés. Innen már a zöld turistajelzés mentén folytatjuk utunkat. A Jelšovská völgyben elhaladunk a régió utolsó működő bányüzeme mellett, ahol a Rozália bányából származó aranytartalmú érceket dolgozzák fel.

Hodrusbánya legattraktívabb turistalátványossága a Mindenszentek bánya megtekintése, amely a község felső végében, a zöld jelzéstől mintegy három kilométernyire található. A bányalátogatás szándékát azonban előre be kell jelenteni. És ha meleg az idő, ne felejtjük el lemosni magunkról az út porát a hodrusbányai víztárolóban. Selmecebányára a tavat megkerülve, a Vörös kúthoz vezető sárga jelzés mentén juthatunk vissza, de ha már elfogyott az erőnk, jobban tesszük, ha visszatérünk a faluba, és megvárjuk az autóbust (persze a menetrendről jobb, ha már a kirándulás előtt informálódunk).

- 1 Óvár (Starý zámok)
- 2 Újvár (Nový zámok)
- 3 Szent Katalin templom (Kostol sv. Kataríny)
- 4 Nagybaldogasszony plébánia-templom (Kostol Nanebovzatia Panny Márie)
- 5 Havas-Baldogasszony templom (Kostol Panny Márie Snežnej)
- 6 Kamaraház (Kammerhof)
- 7 „Klopacska” (Lármafa)
- 8 Szentháromság-szobor (pesti-szoszlop)
- 9 Evangélikus templom
- 10 Hellenbach-ház (Berggericht)
- 11 Bossányi-ház (Jozef Kollár Galéria)
- 12 Rubigallus-ház
- 13 Pischl-ház
- 14 Az egykori Bányászati és Erdészeti Akadémia épületei
- 15 Evangélikus temető
- 16 A Piargi-kapun túli (ún. úri) temető
- 17 A kórház temetője
- 18 Frauenbergi temető
- 19 Oberaigner-ház
- 20 Az egykori evangélikus líceum épülete
- 21 Mikovinyi-ház
- 22 Glanzenberg (Óhegy; Staré mesto)
- 23 Hell-ház
- 24 Piargi-kapu

Selmečbánya városát és környékének technikatörténeti emlékeit 1993-ban annak köszönhetően vették fel az UNESCO Világörökség Jegyzékébe

- mert az épületek, az architektúrák, a technológiai együttesek és a természeti környezet olyan kivételes értéket jelentenek, amely szignifikáns módon illusztrálja az emberi történelem egy szeletét
- mert a hagyományos településeknek vagy a természeti adottságok kihasználásának olyan különleges, kulturális értéket jelentő példájával szolgál, amely bizonyos visszafordíthatatlan változások hatására különösen sérülékennyé vált.

